

UNGDOMSSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se

Om unga hbtq-personer

FRITID

Innehåll

- 3 Unga hbtq-personers fritid
- 3 Fritiden formar våra liv
- 5 Om ungdomarna i intervjustudien
- 7 Faktorer som begränsar möjligheten till fritidsliv
- 7 Fysisk och psykisk ohälsa
- 8 Bristande kompetens
- 10 Hedersrelaterade kränkningar och övergrepp
- 12 Låga förväntningar och dålig självkänsla
- 15 Faktorer som kan främja ett aktivt fritidsliv
- 15 Att själv välja grad av öppenhet
- 18 Mötesplatser som inte begränsar
- 21 Fysiska aktiviteter och omklädningsrum
- 24 Meningsfulla ensamsysselsättningar
- 26 Kontakt och information på nätet
- 29 Hälsöfrämjande fritidsaktiviteter
- 29 Förebilder som stöttar och inspirerar
- 32 Kompetenta och ansvarstagande vuxna
- 37 Mötesplatser för unga hbtq-personer
- 39 Mötesplatsernas besökare
- 43 Behov av respektfullt bemötande
- 45 Verksamheternas metoder
- 46 Mötesplatsernas tips
- 48 Sammanfattning
- 52 Referenser
- 53 Noter

Unga hbtq-personers fritid

Unga hbtq-personer är i högre grad än andra unga utsatta för diskriminering, trakasserier, våld och hot om våld. Därför är hälsan i gruppen sämre än hos befolkningen som helhet. De två vanligaste platserna för unga hbtq-personer att bli utsatta för hatbrott är i skolan och på arbetet. Det är också vanligare att unga hbtq-personer än andra unga blir utsatta för våld i hemmet. Skolan och hemmet är dessutom miljöer som är svåra för unga personer att undvika. Naturligtvis ska skolan vara en trygg plats för eleverna men en fritidsverksamhet med ett öppet, tryggt och bejakande klimat kan också fungera hälsofrämjande för unga hbtq-personer.

Den här rapporten vill ge en tydligare bild av unga hbtq-personers fritid, deras behov av aktiviteter och mötesplatser samt synliggöra vilket bemötande de får. Vad gör unga hbtq-personer på sin fritid? Finns det begränsningar i fritidsaktiviteter som är kopplade till sexuell läggning, könsuttryck eller könsidentitet? Hur upplevs det sociala klimatet och finns det behov utifrån fysiska aspekter på möteslokaler. Hur upplever till exempel hbtq-ungdomarna omklädningsrum och könskodade toaletter?

Rapporten innehåller resultat från två studier. Den ena, *Hbtq-ungdomar om sin fritid*, har RFSL skrivit på uppdrag av Ungdomsstyrelsen. I den kommer unga hbtq-personer i åldern 15–20 år själva till tals. Vi vill i synnerhet uppmärksamma unga transpersoner i studien då vi vet att denna grupp hälsa är särskilt utsatt.

Den andra studien, *Mötesplatser för unga hbtq-personer*, är genomförd av Ungdomsstyrelsen. Vi skickade ut en enkät till ett antal verksamheter som riktar sig specifikt till unga hbtq-personer. Enkäten innehöll dels frågor om verksamheternas organisation och finansiering, dels om vilka metoder som används i arbetet och vilka behov av mötesplatser och bemötande som ledarna upplever att de som deltar i deras verksamheter har.

Fritiden formar våra liv

Fritiden är en oerhört viktig del av alla människors liv. Det är på fritiden som vi träffar vänner, som vi kan ägna oss åt det som verkligen intresserar oss och som vi kan ingå i sammanhang vi själva valt. För många människor påverkar de fritidsaktiviteter vi deltog i som unga resten av våra liv. Om vi fann en plats i fotbollslaget eller teaterföreningen som unga, växte, utvecklades och lärde känna nya vänner där, är chansen stor att fotboll eller teater kommer att vara viktiga i våra liv också när vi är vuxna.

Om föreningslivet inte känns som en plats som inkluderar oss när vi är unga, om sporthallen inte är en plats där vi känner oss välkomna och kan ta plats, så går vi miste om sociala sammanhang där vi kan möta vänner och få kontakter, inte bara just under den tid när detta händer, utan också längre fram i livet.

Enligt Statens folkhälsoinstitut består en betydande del av ungdomars tillvaro av fritid. Val av fritidsaktivitet och i vilken utsträckning de har möjlighet att tillgodogöra sig organiserade aktiviteter som för individen har positiva effekter beror på livsstil och levnadsförhållanden (Eriksson & Bremberg 2009).

Ungdomsbarometern kartlägger årligen attityder, intressen och vanor bland svenska ungdomar i åldern 15–25 år. Dessa resultat visar på tydliga skillnader mellan unga hbt-personer och hela ungdomspopulationen. Hbt-ungdomar är underrepresenterade inom områden som idrott och tävling, motion och träning, skidåkning och att gå på idrottsevenemang. Samtidigt uttrycker de ett betydligt större intresse för aktiviteter som att skriva, fotografera, ta hand om djur och läsa böcker. Homosexuella unga uttrycker i minst utsträckning en önskan om att umgås med familjen på fritiden.

Faktaruta

Hbt och hbtq

En samlingsbeteckning för homosexuella, bisexuella, transpersoner och queers. I många sammanhang talar man om hbt-personer, ibland inkluderas queers i samlingsbeteckningen.

Homosexuell

En person som har förmågan att bli kär i, kåt på eller attraherad av någon av samma kön.

Bisexuell

En person som har förmågan att bli kär i, kåt på eller attraherad av människor oavsett kön.

Transperson

Ett begrepp som avser personer vars könsidentitet och/eller könsuttryck alltid eller under perioder skiljer sig från det kön som registrerades för dem vid födseln (trans är latin för att överskrida). En transperson kan till exempel vara en person som biologiskt och juridiskt är "kille" men som definierar sig som någonting annat än det. Transpersoner är ett paraplybegrepp med många undergrupper och det går att vara transperson på många olika sätt. Begreppet anses vanligen omfatta transsexuella, transvestiteter, intersexuella och personer som identifierar sig som transgender eller intergender.

Queer

Ett brett begrepp som kan betyda flera olika saker men i grunden är ett ifrågasättande av heteronormativitet. Många ser sin könsidentitet och/eller sin sexualitet som queer. I den meningen brukar queer stå för en önskan att inkludera alla kön och sexualiteter eller att inte behöva identifiera sig.

FTM

Transsexuell female to male (kvinna till man).

MTF

Transsexuell male to female (man till kvinna).

Cisperson

Ett begrepp som används för att beskriva personer som inte är transpersoner (Cis är latin för på samma sida). Det är en person vars juridiska kön, biologiska kön och könsidentitet hänger ihop och alltid har hängt ihop i enlighet med den rådande samhällsnormen. Exempelvis en person som föds med snopp, identifierar sig som kille och har könet man registrerat som kön i folkbokföringen.

Kön

En socialt konstruerad kategori som delar in människor i grupperna kvinnor och män. Det kan beaktas utifrån flera olika aspekter:

- Juridiskt kön är det kön som står registrerat i folkbokföringen.
- Biologiskt kön definieras utifrån inre och yttre könsorgan, könskromosomer och hormonnivåer.
- Könsidentitet innebär det kön en person känner sig som. Det kan vara kvinna, man, både och eller inget alls.
- Könsuttryck är hur en person uttrycker sitt kön, till exempel genom kläder, kroppsspråk, frisyr, socialt beteende, röst samt om och hur personen sminkar sig.

Hen

Ett könsneutralt pronomen som kan användas istället för hon eller han. Exempelvis om man inte vet vilket kön en person har eller om personer som definierar sig som något annat än tjej eller kille.

Om ungdomarna i intervjustudien

I studien deltog 22 ungdomar. Fem intervjuades och 17 skrev egna berättelser. De kommer från en blandning av stad och landsbygd och små orter. Några har flyttat från mindre orter till större städer. Fem av dem har uppgett att de har ett annat ursprung än svenskt, dock har inte alla svarat på frågan om ursprung. Ungdomarna kommer från elva län spridda över hela landet. Hälften har uppgett att föräldrarna saknar akademisk bakgrund. Tretton av dem tillhör en hbtq-organisation eller har deltagit i en hbtq-verksamhet.¹

Ungdomarna har själva definierat sin sexuella läggning och sin könsidentitet samt sina könsuttryck. Här representerar de enbart sig själva. En del fyller etablerade begrepp med egna tolkningar, vidareutvecklar termer och låter dem få personligt präglade innebörder. Detta kan bero på att de inte är så insatta i hbtq-termer och inte har hunnit formulera sig färdigt. Det kan också bero på att de inte hunnit prata med så många om sina tankar kring den egna identiteten.

Informanternas åldersfördelning

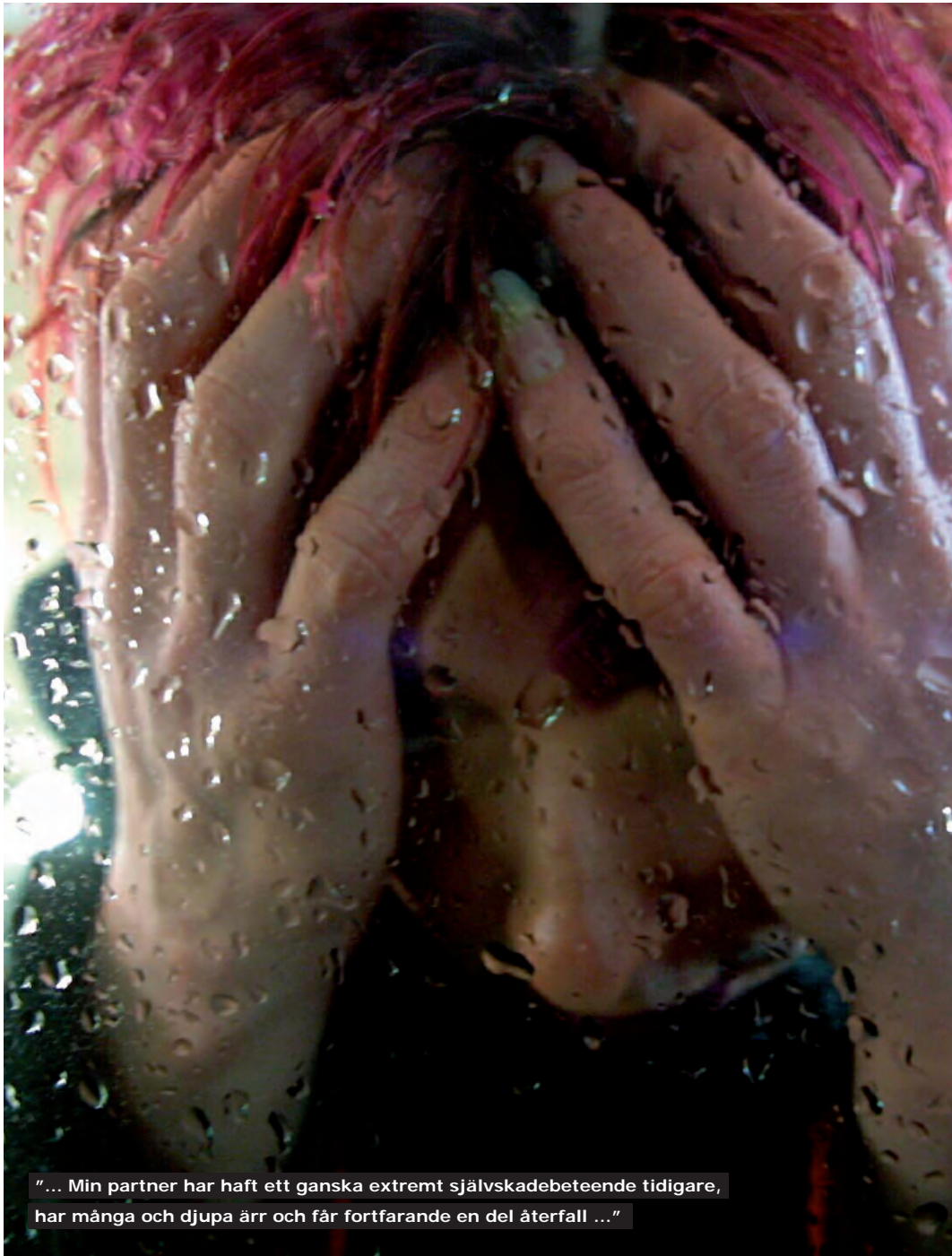
Ålder	Antal
16	4
17	4
18	2
19	5
20	3
21	1
22	0
23	2
24	0
25	1

Tolv av ungdomarna identifierar sig som transsexuella, åtta av dem som FTM och fyra som MTF. En person är intergender. Nio är cispersoner (fem killar och fyra tjejer). Fem personer identifierar sig som bisexuella, två som queer, sju som homosexuella, en som pansexuell. De som är över 20 år har fått reflektera över hur situationen såg ut för dem när de var mellan 15 och 20 år.

Insamling av material och tillvägagångssätt

Informanterna rekryterades via annonsering.² Bloggare med transfokus ombads att sprida information om projektet. Förfrågan skickades också till ungdomsmottagningarna i Sverige. Över 80 ungdomar hörde av sig. Av de 22 som valdes ut³ har fem intervjuats och 17 blivit ombedda att skriva texter. Samtliga bidrag har anonymiserats. Det stod tidigt klart att många av de ungdomar som deltog mådde dåligt. Många bar på upplevelser av våld, trakasserier, mobbning och självskadebeteenden. För en del verkar kontakten med researchteamet vara första gången man kommunicerat med någon vuxen om sina upplevelser. Många av berättelserna innehöll beskrivningar av trauman och andra allvarliga problem.⁴

Inledningsvis hölls ett referensgruppsmöte med RFSL Stockholm och RFSL Ungdom. Ett liknande möte hölls även med Dr. Joyce Hunter, forskare i klinisk psykiatri vid Columbia University, som länge arbetat med hbtq-ungdomar i USA.

"... Min partner har haft ett ganska extremt självskadebeteende tidigare, har många och djupa ärr och får fortfarande en del återfall ..."

foto: Colourbox.com

Faktorer som begränsar möjligheten till fritidsliv

Fysisk och psykisk ohälsa

Unga hbt-personer utsätts i större utsträckning än andra för våld, hot om våld och diskriminering. Därför har de sämre hälsa än andra unga (Ungdomsstyrelsen 2010). Det fysiska och psykiska välbefinnandet har stor inverkan på en persons möjlighet att organisera sin fritid. Flera informanter uttrycker att de under perioder känt sig passiva och inte orkat ta initiativ till meningsfulla aktiviteter. Av de 22 ungdomarna berättar 19 att bristen på välmående aktivt påverkat deras fritidsliv. De ungdomar som beskriver perioder då de mått dåligt beskriver ofta att de känt sig ensamma, isolerade och utanför. För den som arbetar med hbtq-ungdomar är det viktigt att vara medveten om att många inte mår bra:

”I och med att jag mått så fruktansvärt dåligt under många år så har jag varit i min egna lilla värld och inte släppt in andra, inte ens mina föräldrar.”

Att ungdomarna mår dåligt kan i vissa fall bero på trakasserier och kränkningar, men hänger för transungdomar också ofta ihop med fysiska faktorer som hur kroppen utvecklas:

”Jag var inte direkt den bästa i klassen då det kom till grundskolan, mycket mobbning med mera gjorde att jag tappade energin och gnistan att försöka lära mig något, samtidigt som det blev svårare i och med att kroppen inte utvecklades som man själv ville och kände så blev allt bara väldigt fel.”

Att hbtq-ungdomarna i studien periodvis mått väldigt dåligt har för flera av dem också tagit sig uttryck i självskadebeteenden:

”Jag skadade mig själv första gången när jag var tolv och (förhoppningsvis) sista gången i år när jag var 22. Jag har skadat mig hundratals gånger under de här åren och har mycket ärr. Många av mina vänner skär sig också eller har skurit sig. Min partner har haft ett ganska extremt självskadebeteende tidigare, har många och djupa ärr och får fortfarande en del återfall vilket förstås är en källa till oro, särskilt som min partner (och jag själv!) har tagit till mer allvarliga självskadebeteenden/självmordsförsök som att överdosera tabletter.”

”Det har hänt att jag har skadat mig själv några gånger, men det var länge sen. Då levde jag som tjej och visste inte vad felet var, bara att jag mådde riktigt dåligt. Jag skar mig med ett rakblad ... sen tog jag suddgummi och suddade på armen tills det blev ett brännmärke. Men jag fick tabletter mot oro och nedstämdhet så det blev fort bättre. Jag håller inte på med droger och kommer aldrig att göra det, mina vänner håller inte på med sådant heller.”

”Förut skadade jag mig med knivar, destruktiva förhållanden och svält.”

”Gällande självdestruktivitet så har jag haft två förhållanden tidigare, där de båda skar sig. Det är nog det värsta ändå med att vara i ett sådant förhållande, man känner sig fruktansvärt hjälplös och kan inte göra någonting åt saken. Det är riktigt jobbigt. De gör det för att de mår dåligt, man vill veta varför de mår dåligt men får inget svar, och så fortsätter de för att de mår ännu sämre, det blir bara en ond spiral som går djupare och djupare nedåt.”

Även om inte alla informanter har ägnat sig åt självskadebeteende så är det något som förekommer relativt ofta. De som inte har skadat sig fysiskt själva känner ofta någon som har gjort det och har på så sätt känt ansvar för konsekvenserna. Att skära sig, svälta sig, missbruka tabletter eller annat skapar inte bara ärr på kroppen utan är, precis som en av ungdomarna ovan skriver, också en källa till oro. Något som upptar ens tankar och som kan begränsa förmågan att fokusera på positiva sysselsättningar.

”Ofta får jag ångest över att vara transperson. Orkar inte mer. Att behöva förklara varje dag och varje dag se en demon i spegeln. Ofta blir det mer när jag har mens för det är som en ständig påminnelse att jag är tjej och bröstet är ömma så det är omöjligt att ha binder^s utan att det gör olidligt ont. Om man tänker så, att binder oxå räknas som att skada sig själv. Det gör ju ont att ha den, speciellt eftersom jag har stora bröst tar ryggen stryk. Jag har även försökt begå självmord och jagas fortfarande av de tankarna. Hemska, mörka och jobbiga tankar. Jag har inte valt att vara transsexuell. Varför ska just jag behöva lida varje dag? Vad har jag gjort för fel?”

Personen ovan beskriver sin ångest över att vara transsexuell. Som vuxen i en sådan ungdoms närhet är det självklart viktigt att vara extra uppmärksam på risken för självmord, men framförallt att vara stöttande i identitetsskapandet och att se till att den som mår dåligt får kompetent och relevant stöd och hjälp.

Bristande kompetens

Flera av transungdomarna har upplevt det som energikrävande att inte bli kompetent bemötta av vården. Det går åt kraft till att försöka få rätt vård, ett vettigt bemötande, relevant information och så vidare. Kraft som egentligen skulle kunna läggas på annat om det bara fanns en bra struktur som kunde fånga upp och tillgodose transungdomarnas specifika behov. Det är inte rimligt att ungdomarna själva ska behöva bära denna börda.

”Transvården måste bli mer genomskinlig. Man ska kunna förutsätta vad som ska komma att hända. Som det ser ut idag är det oerhört energikrävande och tar mycket tankekraft ifrån mig att försöka förstå hur jag ska göra för att få den vård jag behöver. Man måste ta reda på vem man ska ringa, vilket är extremt otydligt och aldrig att man kan få en rimlig uppskattning om hur lång tid olika moment i processen kommer att ta. Varför är det så att man måste böna och be för att få den vård man behöver? Det är knappast så att man måste be på samma sätt om att få sitt ben gipsat.”

”Vuxna fokuserar ofta på fel problem. I stödgruppen för transpersoner diskuterade vi mycket om att föräldrarna tror att det är att vara trans som är problemet. Men det är inte könsidentiteten som är problemet utan folks reaktioner på att man själv är trans.”

”Senast jag var på min lokala vårdcentral blev jag väldigt konstigt bemött, läkaren jag träffade verkade helt främmande inför mitt besök, han visste varken vad han skulle undersöka eller ta reda på. Utan jag fick göra en fysisk undersökning och sen berätta lite om mina tankar och känslor, och riktigt så tyckte jag inte att det bör gå till. Bör det inte vara bättre informerat inom vårdcentralerna om vården för transsexuella? För det har varit likadant överallt där man varit, det är en enorm okunskap innan man kommer till specialisterna som vet vad de gör. ... Vet några som avstått från att genomgå utredningar av rädsla för bemötandet. Det är något

Bemötandet inom vården måste bli bättre, personalen behöver hbtq-kompetens.

foto: Colourbox.com

... som måste ändras så att fler vågar och känner sig trygga med sitt vårdbesök. Det skulle även dra ner den skyhöga självmordsstatistiken för transsexuella både före, under och efter utredningstiden.”

Citaten ovan är typiska för de skildringar som gestaltats av transungdomarna i studien. De visar tydligt att dåligt bemötande inom vården och från vuxenvärlden hänger ihop med tankar om självmord, oro och ångest. Självklart påverkar detta hur mycket tid, ork och lust transungdomar har för andra aktiviteter än för sådana som är relaterade till att söka vård, hjälp och information. Det påverkar också med vilket självförtroende transungdomar deltar i andra aktiviteter och vilken tillit ungdomarna känner inför vuxenvärlden.

Hedersrelaterade kränkningar och övergrepp

Heder är ett begrepp som ofta associeras med mäns våld mot unga, förmodat heterosexuella ciskvinnor. Men hedersnormer är också något hbtq-personer oavsett kön begränsas av och faller offer för. Många reflekterar inte över att även kvinnor kan vara förövare eller att det inte bara är flickor som utsätts för hedersnormer. Pojkar utsätts också på grund av att de bryter mot normer kring kön och sexuell läggning, anses för feminina eller har relationer med någon som familjen inte accepterar. RFSU Ungdom och Alma Europa presenterade 2011 rapporten *HBT och heder* (Darj, Nathorst-Böös & Jarl-Åberg 2011) som handlar om hbtq-ungdomars villkor i familjer med hedersnormer.

I rapporten karaktäriseras hedersnormer av fyra aspekter:

- Individens agerande påverkar hela familjens anseende.
- Individens intressen är underordnade familjens intressen.
- Individens sexualitet är en angelägenhet för familjen.
- Sexuella relationer ska ske mellan man och kvinna inom äktenskapet.

I *HBT och heder* berättar ett antal ungdomar om sina erfarenheter av hedersnormer inom familjen och hur de upplevt stödet från omgivningen. Efter att ha blivit utsatt för exempelvis omvändelseförsök, kidnappning, hot om tvångs gifte eller misshandel av andra familjemedlemmar har flera av de som intervjuats valt att fly och lever med skyddad identitet på hemlig ort. Många talar om passivitet och bristande kunskap och förståelse från socialarbetare, kuratorer och andra vuxna som de vänt sig till i förtroende för att få hjälp (Darj et al. 2011).

Något som framkommit under arbetet med *HBT och heder* är att ungdomar ofta skyddar sina föräldrar eller syskon – de som samtidigt är förövare. Till exempel genom att klä sig så att blåmärken inte ska synas. Det blir ett sätt att inte skada familjens rykte.

I den studie som vi nu redovisar har frågor som rör hedersrelaterade kränkningar tagits upp med en sådan frekvens och i sådan allvarlig grad att de borde behandlas som ett separat ämne. För den fritidsledare, tränare eller annan vuxen som kommer i kontakt med hbtq-ungdomar i sitt arbete är det viktigt att vara medveten om att hedersproble-

matiken påverkar ungdomarnas välmående och förmåga till en meningsfull fritid.

Citaten nedan kommer från ungdomar som inte är öppna i sin familj och för vilka det är viktigt att hemlighålla den sexuella identiteten.

”Mina föräldrar är utländska och homofober så jag har inte sagt något om min läggning. Jag är rädd för att de skulle sparka ut mig för alltid eller inte lämna mig ifred och kontrollera mig eller försöka omvända mig. Därför kommer jag inte att säga något tills något avgörande händer. Som att jag gifter mig eller skaffar barn med en kvinna.”

”Mina bröder vet att jag är bisexuell men mina föräldrar vet inte och de skulle aldrig acceptera det. Därför kan jag inte vara mig själv hemma utan måste ändra mig. Med mina kompisar är jag sprallig och pratar om känslor och kärlek. Sådant kan jag inte prata om hemma utan måste vara lugn och tyst. ... Min syster var den första jag kom ut inför. Hon accepterade det jättesnabbt men avrädde mig från att prata om det med mina föräldrar. Vår familj har mycket heder som man säger och hela släkten är troende muslimer. Därför är det inte bra att prata om det. Hon säger att jag måste vänta tills jag är myndig.”

För en vuxen som kommer i kontakt med dessa ungdomar är det viktigt att hantera ungdomarnas känslor och upplevelser på ett respektfullt sätt. Det är också viktigt att skaffa sig kunskap om deras situation och att inte försätta dem i situationer där de kan bli tvungna att komma ut inför sina familjer. Att besöka riktade hbtq-verksamheter med familjens vetskap är till exempel inte alltid möjligt.

En av ungdomarna berättar om föräldrarnas reaktion när hon kom ut som transsexuell. Hon blev slagen, utsatt för verbala kränkningar och frihetsberövades under en längre tid.

”När jag kom ut accepterade min mamma det inte alls, hon slog och spottade mig i ansiktet och kallade mig satans barn. Jag har aldrig haft en traumatisk uppväxt men det här var traumatiskt. Min pappa bor i ett annat land och jag åkte dit, men mamma hade ringt pappa i förväg och de hade planerat bakom min rygg. Det hela slutade med, och jag var bara 16 då, att pappa tvingade mig att stanna kvar i hans land i fyra månader. Men jag hade ju en utbildning och alla vänner i Sverige. Min dåvarande kille kontaktade socialtjänsten och jag lyckades rymma ifrån pappa och ta mig till en polisstation. De visste vem jag var eftersom jag var efterlyst och med hjälp av socialtjänsten togs jag till ett barnhem. När jag var säker där ringde jag till pappa och sa att han var tvungen att köpa en flygbiljett hem åt mig. ... Det här är jobbigt för jag har inte pratat om det på länge och jag har inte längre lika mycket respekt för mina föräldrar även om jag älskar dem. Nu vet jag att mina föräldrar är emot mig och det måste jag acceptera, det kan jag inte göra något åt. Min mamma anser att tänka på sig själv är egoistiskt. I Mellanöstern är det så att tänka först på familjen och sedan på dig själv.”

Professionella vuxna i hbtq-ungdomars närhet bör inte bara vara uppmärksamma på att alla inte har möjlighet att vara öppna inom familjen, de måste också vara uppmärksamma på om någon plötsligt slutar komma till en verksamhet eller om någon utsätts för fysiskt eller psykiskt våld. Det kan finnas ett behov av särskilt stöd eller ett eventuellt myndighetsingripande.

Låga förväntningar och dålig självkänsla

För att kunna tolka citaten och berättelserna som återges i studien behöver ungdomarnas förväntningar tas i beaktande.

Många av ungdomarna har upplevt trakasserier och mobbning, både i skolan och inom den egna familjen. Flera beskriver sig som ensamma och isolerade utan stöd från vuxenvärlden. Emellanåt visar de också tecken på dålig självkänsla och har uppenbart låga förväntningar på omgivningen. Flera informanter ger uttryck för att nöja sig med lite. De inleder ofta med att säga att allt är bra och tillägger sedan ett men. Detta men nämns ofta i en bisats men kan handla om grova kränkningar.

Dåligt självförtroende och låga förväntningar följs ibland av att diskriminering och allmänt dåliga omständigheter accepteras. Ibland ursäktar och ibland försvarar ungdomarna de som kränker (särskilt om det finns en personlig relation). Ibland skuldbelägger ungdomarna också sig själva för kränkningar som de utsatts för.

Emellanåt skildras begränsningar på ett motsägelsefullt sätt, som i citatet nedan där informanten beskriver hur han känner sig fri men samtidigt berättar att han aldrig skulle bada på en offentlig plats.

”Jag känner mig väldigt fri på min fritid. Allt vad jag gör är på mina egna villkor och jag känner inte att gruppträck eller liknande tvingar mig till saker som jag tycker är obekvämt. En sak som faktiskt gör att jag känner mig begränsad är att jag inte tycker om att visa min kropp. Jag har ofta mycket kläder på mig och skulle aldrig bada på offentlig plats eller med andra.”

Nästa citat innehåller en liknande motsägelse. Personen har ett eget omklädningsrum i skolan, men skulle helst vilja byta om bland killarna. Först beskrivs den nuvarande lösningen som ”jättebra”, trots att den inte är önskad, och sedan förklaras anledningen till att personen inte kan byta om hos killarna med att han har en tjejkropp. Istället för att klaga på den snäva och normativa könsuppdelningen framhålls den egna kroppen som problemet.

”I skolans omklädningsrum är det ganska bra, eftersom jag har ett eget omklädningsrum som jag får byta om i. Det är jättebra, men man känner sig ändå anorlunda för att man får byta om själv. Jag skulle helst vilja byta om hos killarna, men det går ju inte nu när jag har en tjejkropp.”

Citatet nedan handlar också om omklädningsrum. Personen som citeras känner en skuldskänsla för att de andra tjejerna tycker att det är jobbigt med henne i rummet, därför byter hon om på toaletten. Vad som är än mer anmärkningsvärt är att informanten vill acceptera och respektera personerna för deras åsikter. Diskriminerande praktiker som härleds till kön blir hos informanten till åsikter som bör respekteras.

Omklädningsrum skapar
obehagskänslor av flera skäl.

foto: Colourbox.com

”Det blir en chock för dem (tjejerna i omklädningsrummet) att jag biologiskt fortfarande är kille. ... Det syns att de reagerar, vissa har aldrig haft någon som de känner som genomgått ett könsbyte eller är transsexuell. Det är jobbigt för min del att se dem göra sådär, man känner en viss skuld känsla. ... Jag känner skuld för att de inte kan förstå mig till 100 % första gången. ... Men samtidigt måste jag tänka att allt tar tid. Jag byter om på toaletten. Det skulle ha varit skönt att kunna gå in i tjejernas omklädningsrum och inte känna att det är jobbigt, jag vill inte tvinga. Jag vill acceptera och respektera personen vilka åsikter den än har.”

Personerna nedan uppger att de inte känner sig begränsade eller har upplevt hinder. Samtidigt är den första nervös för att klassen ska få veta och den andra försöker undvika att gå på stan på egen

hand. Detta är ytterligare exempel på motsägelser och en tydlig förminskning av begränsningar. Att undvika att gå på stan på egen hand måste rimligtvis betraktas som en stor begränsning i en ung persons liv.

”Jag har aldrig haft några hinder med min frihet, kanske för att det inte är jättemånga som vet, men oxå för att vara bisexuell som tjej inte direkt ger några hinder. ... Jag är lite nervös över att klassen ska få veta att jag är bi.”

”Jag känner mig inte speciellt begränsad i min fritid. Det enda är väl i sådana fall att jag försöker undvika att gå på stan på egen hand.”

Personen nedan, som definierar sig som intergender, är inte öppen inför sina nya klasskompisar och uttrycker att oförståelse och oändliga förklaringar skulle vara bra jämfört med mobbning och våld.

” ... Om jag blev outad för mina nya klasskompisar skulle jag antagligen snarare ha oförståelse och oändliga förklaringar framför mig, än regelrätt mobbning och våld, och det är ju bra.”

Läsaren av denna rapport bör hålla i minnet att ungdomarna själva kan ha lägre förväntningar på sin omgivning än vad som måste anses som en rimlig rättighet för dem. Att kunna gå själv på stan, att duscha efter träning eller välja fritidsaktivitet oberoende av könsidentitet eller sexuell läggning, borde vara alla ungdomar förunnat.

En stöttande omgivning är viktig. Många hbtq-ungdomar saknar stöd från sina uppväxtfamiljer.

foto: Colourbox.com

Faktorer som kan främja ett aktivt fritidsliv

Att själv välja grad av öppenhet

Öppenhet handlar inte om att manifesteras, utan om att slippa dölja. Det innebär att kunna vara hela sitt jag och att det är individens val men gruppens ansvar att möjliggöra. Att vara öppen handlar till exempel om att kunna prata om sina intressen, att bli tilltalad med det namn en själv väljer, att kunna klä sig som en vill, att kunna berätta om vad en gjort under helgen eller att kunna ta med någon av samma kön till skolbalen.

De flesta är bara delvis öppna med sin sexuella läggning och sina könsuttryck eller sin transidentitet, flera säger att de är helt öppna men nämner ändå några personer eller situationer som de inte kan vara öppna inför eller i.

”Jag är ganska öppen. Alla som frågar om min sexualitet får ett ärligt svar och alla mina vänner vet. Mina föräldrar och min bror har vetat i flera år. Kort sagt så är det ingen stor sak i mitt liv. Min mormor vet dock inte, och jag är livrädd att berätta för henne.”

Endast två av informanterna beskriver spontant uppväxtfamiljen som ett stöd. En har råkat ut för hedersrelaterat våld i form av frihetsberövande samt psykiskt och fysiskt våld och några är oroliga för att råka ut för hedersrelaterade kränkningar om de kommer ut. Många beskriver homofobiska och transfobiska kommentarer som yttrats inom familjen. En transperson och en

intergenderperson upplever stöd hemifrån. De är de enda som beskriver umgänget med familjen i positiva ordalag.

”En dag var jag ganska ledsen och pappa frågade vad som har hänt. ... Jag sa att jag ville berätta en grej för honom och då frågade han rakt ut, känner du dig som en kille? Ja, hur visste du det, frågade jag. Då sa han att han hade märkt det och alltid vetat det på något sätt. Sen berättade jag för resten av familjen som tog det förvånansvärt bra. Jag är så glad att jag har dem! De är så accepterande och de ställer alltid upp för mig, i alla lägen. Idag vet de flesta av mina vänner och några i släkten. Jag blir kallad för ’David’ och ’han’ i skolan och hemma. Min mamma, pappa och bror är de vuxna i mitt liv som är mest viktiga för mig och som jag litar på. De ger mig stöd för den jag är och ställer upp för mig. Andra vuxna som jag kan lita på är mina lärare, skolsköterskan och de på BUP. Jag känner alltid att jag har någon att prata med om jag behöver.”

De som inte alls är öppna med sin sexuella läggning eller könsidentitet för familjen kan också få det svårt att be föräldrarna om finansiering för resor till hbtq-riktade verksamheter eller om skjuts. Om familjemedlemmar delar dator kan det vara svårt att obemärkt surfa på hbtq-relaterade sidor. Även för den som har en egen dator kan rädslan för att någon ska komma in i rummet,

eller kontrollera datorns loggar, göra det svårt att surfa på hbtq-sidor från hemmet.

Upplevelserna inom familjen varierar mycket mellan informanterna. Ofta är också erfarenheterna komplicerade och inte så enkla att beskriva. En person kan ha stöd av en familjemedlem men trakasseras av en annan. Erfarenheterna handlar om allt från hedersrelaterade brott till kränkande situationer vid enstaka släkträffar.

”För några månader sedan när jag åt middag hemma hos min morfar och hans fru, då kom vi in på homosexualitet av något slag, och hon började snacka om hur äckligt det var med homosexuella. I säkert 10 minuter uttryckte hon sin avsmak, och jag bara – satt – där. Sen när jag tänkte att det absolut inte kunde bli värre, och jag hade stängt av hennes babbel halvt, utbrast hon ”MEN VÄRST AV ALLT, DET ÄR DE BISEXUELLA JÄVLARNA”! ... Jag var verkligen nära på att gråta, eftersom hon är en så nära släkting till mig. Det spelar ingen roll att hon då och då i sin monolog ursäktade sig med att hon haft en religiös uppväxt; jag hatade henne verkligen just då. Det värsta av allt var att jag inte gjorde något. Jag bara satt där och sjönk ner mer och mer i stolen. Det är det värsta som hänt mig när det gäller negativa erfarenheter av homofobi. Självklart är det tråkigt att jag behövt vara med om ens detta, men det är också som sagt allt. Jag känner inte att min sexualitet begränsar mig på något sätt eller gör mig osäker i några sammanhang. Jag är trygg i mig själv, och har alltid varit det. Annars är mina föräldrar faktiskt bäst. När vi kom hem från den middagen satt

jag och grät i timmar och de stöttade mig och kramade om mig. ... Jag är helt öppen i min familj och jag älskar dem verkligen.”

Många beskriver att det är vänner som ger det största stödet, samtidigt som ett flertal känner sig ensamma. För den som inte är öppen inför sina vänner och klasskompisar kan det vara svårt att delta i hbtq-riktade verksamheter eller verksamheter som till exempel synliggör biologiskt eller juridiskt kön. De som har stöttande vänner verkar ha lättare att hitta aktiviteter som de trivs med och verkar även vara tryggare i sig själva.

”Jag har underbara vänner och det är tack vare dem som jag är där jag är idag. De betyder oerhört mycket och efter att jag kom ut som transsexuell har nästan alla vänskapsband blivit mycket starkare och det tror jag beror på att jag började vara ärlig mot mig själv och på så vis även mot dem.”

”Jag tror vi alla inspirerar varandra och något jag minns väldigt väl var nu i somras när jag gick i prideparaden för första gången och mina närmsta vänner gick med mig. Jag var så otroligt lycklig den dagen och när jag gick där i paraden bubblade det upp massa känslor och jag blev alldeles gråtfärdig och sedan kollade jag bakåt och såg då hur mina underbara vänner gick där och log mot mig.”

Öppenhet behöver inte alltid vara ett ideal, men graden av öppenhet bedöms ha stor inverkan på hbtq-ungdomars möjligheter att välja fritidsverksamheter. Om en person är öppen eller inte kan spela stor roll för vilka fritidsintressen som

engagerar en. En av informanterna åker till exempel från en förort till Stockholms innerstad för att gå på hbtq-fritidshänget Egalia. Han kan låta bli att berätta för sin familj att det är just en hbtq-fritidsgård han besöker. Detta möjliggörs dels av det geografiska avståndet, dels av att Stockholm har många olika fritidsgårdar. Det behöver således inte vara konstigt att byta stadsdel för att gå till en fritidsgård som passar ens intressen.

I en mindre stad, där en lätt kan bli igenkänd av klasskompisar och bekanta, har hbtq-ungdomar inte samma möjlighet till anonymitet. Många är rädda för sin säkerhet, vilket påverkar val av fritidsaktiviteter, hur de rör sig på stan och i skolan.

”Jag är alltid rädd för min säkerhet, men jag är inte rädd för att det ska komma ut då alla alltid vetat ända sedan jag var barn.”

”Jag känner mig inte längre trygg i skolan och när jag skolkar gör jag det för att jag inte orkar med att alla tittar på mig och viskar om mig, sådana jag inte ens känner till. Igår bråkade de här fyra tjejerna med mig så jag har stannat hemma idag och känner mig väldigt olycklig över att jag inte får vara ifred.”

Öppenheten påverkas även av var de rent fysiskt befinner sig. Krogen och andra uteställen beskrivs av flera som osäkra platser.

”Jag kan vara rädd för att vara öppen med mig själv när jag går på krogen. Jag tycker att det är obehagligt för jag vet aldrig hur fulla människor ska reagera. Jag har varit med i hotfulla situationer. Jag vill inte råka ut för det igen.”

Många transungdomar undviker situationer och sammanhang som saknar transkompetens eller tvingar dem till att ”vara öppna”. Det kan bland annat röra sig om sammanhang där nya vänner möter gamla (som känner till transitionen⁶). Kontinuitet över en längre tid finns sällan, vilket till exempel kan ta sig uttryck i att en del ”byter” vänskapskrets i samband med en transition.

”Jag känner mig begränsad när jag umgås med gamla vänner som fortfarande inte lärt sig använda rätt pronomen trots att de egentligen vet och stödjer mig. Det är extra jobbigt när det är andra i rummet som inte känner mig som innan, då jag blir ’outad’ för dem. Även om jag inte alltid passerar perfekt så har folk inga problem att säga rätt namn och pronomen när vi först träffas, men när någon öppnar för ifrågasättande genom att säga ’han’ påverkar det alla i rummet. Detta har gjort att jag många gånger struntar i att gå på de träffar där jag vet att sådana personer kommer vara. Det känns trist eftersom jag verkligen gillar aktiviteterna.”

Nya sammanhang kan också bli komplicerade eftersom även personer som redan är öppna, kan komma att behöva komma ut igen, och igen.

”Ibland glömmer jag att jag måste säga till alla nya att jag är kille. Det känns ju självklart för mig själv.”

”Att skaffa vänner finner jag svårt. Varje gång man träffar en potentiellt ny vän måste man gå igenom hela komma ut-processen, efter att i veckor försökt se tecken på hur reaktion skulle kunna se ut – ett oroligt moment som kan göra en

för nervös för att kunna säga något. Det kan också göra att man ljuger om diverse fakta, att man låtsas förstå vad de menar när de pratar om 'tjejer' (som sexuellt attraktiva), eller att man tvingas undvika ord som 'pojkvän' eller 'han' och 'honom' när man pratar om sin sambo."

Mötesplatser som inte begränsar

Hbtq-ungdomar har ett behov av att träffa varandra för att flörta och hitta partner och för att träffa andra människor att identifiera sig med. Det finns ett behov av att kunna tala öppet om sin livssituation och att kunna vara personlig utan att bli ifrågasatt. Hbtq-fritidsgårdar och RFSL-ungdomsträffar är därför viktiga arenor.

"När jag väl umgås med hbtq-personer känner jag en sorts samhörighet som jag inte känner med andra oavsett hur goda mina heterosexuella vänner än är. Att veta att man på något sätt delar samma situation gör att man, enligt mig, får en sorts tillförlitelse och därigenom vågar vara ärlig och visa sig på det sätt man är utan att behöva anstränga sig."

"Jag måste erkänna att jag lockas av att delta i hbtq-inriktade eller åtminstone mer hbtq-vänliga fritidsaktiviteter som dans och körsång eller vad det nu kan vara. Jag vet några kompisar som dansar tango på ett ställe där man får dansa med vem man vill och lärarna konsekvent säger 'föraren' och 'följaren' istället för exempelvis 'mannen' och 'kvinnan'. Bara en sådan sak. Om det fanns en teatergrupp i min närhet för hbtq-personer skulle jag antagligen hoppa på direkt."

Samtidigt är det viktigt att komma ihåg att hbtq-ungdomar inte är en homogen grupp och att alla inte känner sig hemma i hbtq-riktade miljöer. En del informanter talade om hbtq-forum som exkluderande. De upplever att det finns förväntningar där om att en ska vara på ett visst sätt, ha en viss typ av kläder, prata på ett speciellt sätt eller ha kunskap om vissa saker för att accepteras av andra hbtq-personer. Detta gör det viktigt att arbeta med normer också inom hbtq-riktade verksamheter. Det bör nämnas att transpersoner är en marginaliserad grupp även inom hbtq-sammanhang och att det också i dessa sammanhang finns behov av ökad kunskap om transfrågor.

"Jag tycker att det är väldigt mycket svartsjuka, skitsnack med mera inom just hbtq-världen. Alla har inte heller all kunskap eller viljan att veta hur allt fungerar. Man förväntas veta exakt allt om hur ett könsbyte går till eller var man får tag på hormoner på annat håll utan att en egentligen har intresse eller behov av den kunskapen. Men man förutsätts ändå veta just för att man tillhör communityt."

"Jag känner mig begränsad även när jag rör mig i uttalade hbtq-sammanhang, för att jag upplever en flockanda där den som inte känner någon inte är någon och där det pågår någon slags ganska obehaglig bevakning av varandra."

Det är tydligt att unga hbtq-personers upplevelser av fritiden och miljöerna de rör sig i påverkas av hbtq-identiteten. En fysisk miljö är till exempel inte automatiskt avsexualiserad bara för att den är könsuppdelad. I könssegregerade miljöer, där män och kvinnor umgås var för sig och förväntas

... Fler könsneutrala toaletter åt folket!

foto: Colourbox.com

uppträda på olika sätt, känner sig ofta transpersoner obekväma (se avsnittet om idrott).

”Något som jag tycker är jobbigt i vardagen är toaletter. Det finns få saker som konar en tjej så tydligt som att gå in på damtoaletten. Fler könsneutrala toaletter åt folket!”

”Jag känner mig exkluderad i typiska heteronormativa sammanhang som på vanliga fester eller ställen där kvinnor och män förväntas att tillhöra varsin grupp.”

”Man behöver ju som lärare inte säga mina damer och herrar. Man kan säga elever och inte behöva syfta på kön hela tiden.”

Kyrkan är ett sammanhang där flera uppger att de trivs och i citatet nedan berättar en av transungdomarna om betydelsen av att den egna församlingen tagit ställning för hbtq-personers inkludering:

”Jag hade turen att tillhöra den församling i storstaden som är en av de mest hbtq-vänliga. Hade det inte varit för det hade jag inte konfirmerat mig. Det var fantastiskt skönt att heteronormen inte hade ett så starkt grepp där och jag kände mig så välkommen och hemma att jag stannade kvar i kyrkans ungdomsgrupp i flera år efter och har fortfarande kontakt med gamla kamrater och ledare. I min grupp fanns det inga öppna hbtq-personer men det var otroligt mäktigt på konfirmentionsgudstjänsten året därpå när man

med all önskvärd tydlighet slog fast att hbtq-konfirmander var mer än välkomna och att församlingens dörr alltid står öppen för oss oavsett vad andra kristna eller icke-kristna säger.”

En stark heteronorm kan leda till att hbtq-ungdomar uppfattar miljöer som fientliga. Konsekvensen blir att många avstår från sådana aktiviteter och evenemang där de misstänker att tjejer och killar kommer att umgås uppdelat eller på förutbestämda sätt. De avstår även från att vistas i miljöer där homo-, bi- eller transfobiska personer kan befina sig. Några skolkar från skolan, avstår från att vistas ensamma ute på stan eller undviker sporter och aktiviteter där det råder en homo-, bi- och transfobisk jargong.

”Jag känner mig, efter att ha varit utsatt för psykisk och fysisk mobbning, inte alls säker på stan.”

”Jag tillbringar den mesta av min fritid hemma, ensam eller med min mamma. Det händer dock ibland att jag känner mig begränsad när jag umgås med människor jag inte känner så väl, numera oftast på fester men också förut när jag gick på fritidsaktiviteter. Det beror på att jag känner att jag inte kan prata fritt utan att folk tycker att jag är konstig. Släkträffar i hyperheteroland är inte heller så kul.”

Hemmet är också långt ifrån en trygg plats för alla hbtq-ungdomar.

”Min största kaosdemon är min familj, alla tillsammans är kaotiskt. Folk som inte förstår mig och vägrar att förstå mig blir motståndare.”

Var i landet man bor har betydelse för hbtq-ungdomars tillgång till stöd och information. Tillgången till information är sämre utanför storstadsområdena och många känner sig isolerade och saknar andra hbtq-personer att prata med. Genom internet kommer ungdomar i kontakt med varandra, vilket ibland skapar ett behov av att resa långt för att träffas.

”Vi var ihop i tre år och flög fram och tillbaka. Första gången vi träffades var på julafton då hon kom hit. Mina föräldrar var skilda och det var pappa och jag som åkte och hämtade henne på flygplatsen.”

”Som sagt, jag är en ensamvarg och hänger oftast för mig själv. Mycket av detta beror på att jag bor i småstaden. Eftersom det ska handla om fritidsaktiviteter kan jag börja med att berätta att det inte finns så mycket att göra här. Det finns två fritidsgårdar att gå till men där skulle jag aldrig känna mig välkommen. Jag har lärt mig att vara en ensamvarg.”

Av de ungdomar som besökte hbtq-fritidshänget Egalia reste många från ett stort upptagningsområde i Stockholms län. För att komma till en mer hbtq-vänlig skola pendlade en informant tre timmar per dag. Detta påverkar naturligtvis utrymmet för fritid.

”Jag vill inte gå i skolan i Stockholmsförorten. Det finns en skola där som är bra men jag vill inte gå där för jag tycker inte om Stockholmsförorten, det är fientligt där och sen är jag en sån person som vill testa nya saker hela tiden. Jag visste innan jag började på min skola att det är ganska många hbtq som går där och därför är

det värt att pendla dit. Jag trodde att jag skulle träffa folk som är likadana som mig och det har jag gjort.”

Fysiska aktiviteter och omklädningsrum

Informanterna sysslar med, och har sysslat med, många olika aktiviteter, de flesta individuella. De beskriver till exempel kampsporter, löpning, ridsport, cykel, gym, dans och träning som går att utföra i hemmiljö. Två tränar lagsport och två studerar på gymnasium med inriktning mot idrotterna de utövar, varav en beskriver sig själv som elitidrottare.

Flera har bra erfarenheter av idrott och beskriver sitt idrottsutövande i positiva ordalag.

”Jag rider då och då och joggar relativt regelbundet, men det är saker jag gör ensam och utan någon påverkan av min sexualitet. På skolidrotten är jag precis som alla andra och jag känner mig inte osäker alls.”

En informant har hästar som största intresse och han har varit öppen med sin sexuella läggning i stallet. Han säger att *”djuret symboliserar frihet och stolthet”*.

Andra beskriver sin träning i mindre positiva ordalag, ofta kopplat till sexuell läggning eller könsidentitet.

”Kampsport är en normativ sport. Man är inte öppen med om man är hbtq för man är så nära varandra och folk känner obehag.”

”Dansen är på ett sätt väldigt könsdelad, det här med att leda och följa. ... Varför kan inte en kvinna bära upp en annan kvinna? ... Min danslärare kallar mig för herre. På dansen placeras jag i facket kille, det tycker jag är jobbigt, verkligen jättejobbigt. Jag menar hon är jättegammal och jag försöker knipa igen men hon har svårt att fatta det.”

Bara en av ungdomarna pratar i positiva ordalag om sitt idrottsutövande i lagidrott och är öppen i sina lag. Denna person identifierar sig som en homosexuell ciskille och tränar i två olika gaylag. Det finns en tydlig koppling mellan den positiva upplevelsen och det faktum att det är just uttalade gaylag han tränar i och även om han beskriver ett stöd hemifrån så har han inte berättat för sin familj att lagen han tränar i är gaylag. Han har heller inte valt sporterna han utövar på grund av att han gillar just dem utan på grund av att det är gaylag, även om han berättar att han senare fastnat för sporterna i sig.

”Jag började träna med ett gaylag och det var det bästa jag någonsin gjort! Det är som en enda stor familj, man blir förälskad i hela laget på grund av all värme. Och jag tränar inte annars med mina hetero vänner. ... Jag har under hela mitt liv sportat och i sportvärlden är jargongen hård och jobbig. Man får ju inte vara en ’sån där bög’. Därför trivs jag hemskt bra med min sportsituation nu.”

Andra ungdomar beskriver hur de har slutat med sina aktiviteter på grund av sin hbtq-identitet. Samma kille som beskriver sin lycka i gaylagen berättar hur han slutat med andra aktiviteter på grund av sin sexuella läggning.

Att behöva visa sig naken inför andra gör
att många slutar med sin favoritsport.

foto: Colourbox.com

”Jag slutade i min favoritsport (fotboll) på grund av det, jargongen var för hård för att jag skulle klara av att se på mig själv med någon sorts respekt om jag fortsatt där. Jag har också spelat (lagsport) och det var en helt underbar sport som jag ständigt och nästan alltid längtar tillbaka till då jag gillar lagsporter. Men jag kände mig elak som ’tvingade’ de andra killarna i laget att behöva idrotta halvnakna med en bög. Det kändes inte rättvist. De sa aldrig något illa om det, men det pratades heller aldrig om det och det gjorde mig stressad att inte veta vad de tyckte.”

”Omklädningsrum har jag undviktit flitigt. Jag känner mig inte bekväm med att visa upp mig naken för könet jag dras till. Under grundskolan slutade jag gå till kursen

Idrott och Hälsa, efter att ha blivit utsatt för ’lätt’ mobbning. Dessa skratt rakt upp i ansiktet, ignorering, lättare (men onödigt) våld med hjälp av bollredskap för att få det att se ut som en olyckshändelse, samt nedlåtande blickar i omklädningsrummet. Det var inte heller ovanligt att de bytte omklädningsrum (det fanns två) helt och hållet när jag gick in i ett av dem.”

Flera av transungdomarna beskriver också hur de ”valt” bort olika aktiviteter.

”Inuläget håller jag mig undan idrott, jag orkar helt enkelt inte och bara tanken på att kliva in i tjejernas omklädningsrum gör mig illamående. Det fungerar efter idrotten i skolan, då är det få tjejer som byter om och vi har rätt många omklädnings-

rum, den stunden är jag bara runt några enstaka som jag känner. Offentligt visar jag mig inte, aldrig i livet. Det var endast tack vare en överenskommelse med min lärare som jag ens visade mig i badhuset då vi skulle ha simning. Med eget rum att byta om i och löftet om att jag fick bada i kläder gick jag med på det. Innan dess hade jag inte badat på 2 eller 3 år.”

Omklädningsrum är ett av de teman som nämns flitigast och som kanske också spelat störst roll för transungdomarnas idrottsutövande. Sju av de transungdomar som i studien tar upp problem i omklädningsrum berättar att de helt undviker situationer där de kan komma att behöva exponera sina kroppar. Något som måste anses som extremt begränsande för gruppen.

”Jag besöker aldrig någon aktivitet som kräver omklädningsrum och när jag går på gym byter jag inte om eller byter om på toaletten. Jag klär inte av mig offentligt och jag vill inte behöva gå in i vare sig kvinno- eller mansomklädningsrum, jag skulle inte känna mig bekväm där – i kvinnorummet för att jag inte är kvinna, i mansrummet för att jag inte har en maskulin kropp.”

”När jag hållit på med sportaktiviteter under åren har jag endast gått på saker inom cykelavstånd till hemmet, för att på så vis aldrig behöva duscha offentligt, utan kan välja att åka direkt hem och göra det där istället. Badhusen är nästan värst, då det finns regler uppsatta om att man måste duscha innan man går ut och in från badhuset. Därför åker jag aldrig till ett badhus.”

En informant berättar om hur hon har talat med sin tränare om problematiken kring omklädningsrum. Eftersom hon tränar de flesta dagarna i veckan blir det ett högst relevant problem i hennes vardag. Hon hänvisades till övervåningen i byggnaden men där var det ofta folk, vilket gjorde att hon inte kände sig säker. Hon känner också skuld mot de andra tjejerna i omklädningsrummet och tar ett personligt ansvar för situationen. Dessutom tycker hon att situationen blir extra jobbig eftersom tjejerna i omklädningsrummet har kroppen som hon själv längtar så mycket efter:

”På ett sätt brottas jag med mig själv när jag ser en tjej som har kroppen som jag vill ha.”

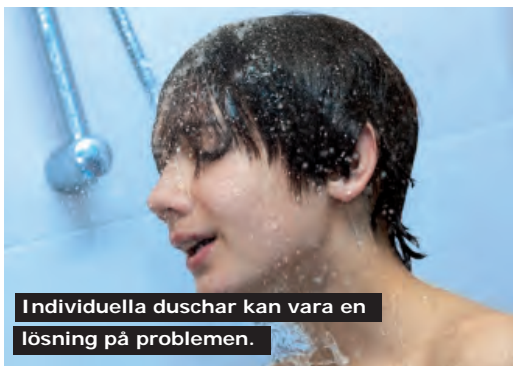
Hon har tränat inom sin gren sedan hon var sex år och har hittills aldrig duschat direkt efter en träning.

Flera av informanterna önskar att det fanns speciella omklädningsrum för transpersoner men en del uttrycker också en oro över problem som skulle kunna uppstå i samband med separata omklädningsrum.

”Det kanske finns människor som blir provocerade av det och tar till våld?”

En informant har ett konkret förslag på hur man, på ett för henne acceptabelt sätt, skulle kunna lösa problematiken.

”Det jag skulle kunna tänka mig är att det fanns draperier med en krok så att handduken inte blir blöt. Att varje dusch är ett litet rum. – Då kan man gå ut och byta om som vilken människa som helst, det skulle inte kännas jobbigt.”

Individuella duschar kan vara en lösning på problemen.

foto: Colourbox.com

”Om jag vore lärare och skulle ha min första klass, det första jag skulle säga är: ’att om ni har något väldigt personligt som ni skulle vilja prata om, som till exempel identitet och som jag ska tänka på, så vill jag att ni kommer till mitt kontor’. Det är ärligt och från och med dag ett så vet läraren vad den ska tänka på.”

Det är inte bara transungdomarna som har problem med omklädningsrum. Några känner att deras sexuella läggning spelar stor roll för hur bekväma de känner sig. Den bisexuella tjejen som går på ett idrottsgymnasium beskriver just omklädningsrummen som problematiska.

”Tänker samma tankar om tjejer som killar. Men har inte sagt det rakt ut i klassen då jag har hört klassens kommentarer om homosexualitet och bisexualitet så vet ungefär hur de skulle reagera om de fick veta. Tjejerna skulle inte vilja byta om i samma omklädningsrum med mera. ... Jag är lite nervös över att klassen ska få veta att jag är bi, mest för att jag vet att tjejerna inte kommer våga byta om i samma rum och duscha tillsammans (de är inget jag vill ha, men det kommer de inte förstå).”

Meningsfulla ensamsysselsättningar

För flera av informanterna går en väsentlig del av fritiden åt till sysselsättningar som att måla, rita, skriva, laga mat, blogga, vara involverad i teater, lajv, cosplay, läsa japanska serietidningar eller fotografera. Många tycker även om att se på fantasyfilmer och följa tv-serier. En del av dessa aktiviteter har gemensamt att de på ett eller annat sätt är relaterade till verklighetsflykt. För den som har behov av att dölja vissa aspekter av sig själv kan det kanske vara skönt med fritidsaktiviteter där en ges utrymme att vara någon annan och kunna experimentera med olika identiteter.

”Vi brukar åka på konvent tillsammans med inriktning japansk populärkultur – manga och anime. Cosplay har stått högt på listan över något jag vill göra, mycket då det har varit en chans att få klä ut sig till man. Av någon anledning fastnar jag oftast för de manliga av de påhittade karaktärerna.”

”Ibland spelar jag spel. Som så många andra har jag en obotlig kärlek till ’The Sims’. Jag älskar att skapa egna karaktärer som man kan göra vad man vill med.”

Vad som kännetecknar många av de kreativa sysslorna är att de i hög grad är aktiviteter som en ägnar sig åt i ensamhet. Flera av hbtq-ungdomarna uppgav att de känner sig ensamma, ibland som en direkt följd av trakasserier och ett påtvingat utanförskap. Att känna sig ifrågasatt eller annorlunda kan göra att en del hbtq-ungdomar utvecklar mer individuella fritidsaktiviteter.

”Jag gick en tekkkurs en gång men kände mig jättediskriminerad. Jag ute-slöts från gruppen och är väldigt säker på att det var för att jag var hbtq och konstig. Det slutade med att jag hoppade av kursen.”

”Var jag än går passar jag inte riktigt in i atmosfären och då håller jag mig självklart helst undan.”

”Många gånger har jag fått höra av min mamma att jag är konstig som alltid sitter instängd på mitt rum. Hon förstår ju inte varför, att jag vantrivs så mycket att jag drar mig undan.”

En del söker bekräftelse genom exempelvis bloggar. Många skriver och fotograferar och får utlopp för sin kreativitet på nätet, där en kan vara anonym men ändå få andra personers uppskattning och erkännande. Genom positiva kommentarer till egenproducerat material stärks självförtroendet och känslan av att vara bra på något.

”Mina största intressen är att läsa, skriva och dricka te. Jag är något utav en bokmal och tenörd. Jag bloggar om både te och böcker.”

”Mina fritidsverksamheter är föreningsaktiviteter inom RFSL-avdelningen, litteratur, filmer, tv-serier, musik och tv-spel, så jag är oftast för mig själv.”

”Jag älskar att skriva. Hästar och att skriva har jag hållit på med hela livet. Jag skriver noveller, dikter som förmedlar olika delar av min personlighet och mina

känslor. När jag var liten handlade det mest om personer som hade djur, hundar, hästar och sånt. Nu handlar det mer om homosexuella killar och tjejer. Jag skrev en novell om hur jag och min pojkvän träffades och den tycker jag blev extra bra. Det blir bättre om det är en speciell historia och att ha den nedskrivnen hjälper mig att komma ihåg allt i detalj.”

Informanterna nedan är politiskt engagerade och får stärkt självförtroende genom påverkansarbete som ger resultat. Genom ideellt engagemang upplever de makt att kunna förändra, vilket ger dem en känsla av att vara behövda. Det finns också en kreativitet i arbetet med att hitta nya sätt för att bryta sociala orättvisor och utanförskap.

”Vi var åtta ungdomar som i somras arrangerade en festival för mångfald i småstaden där vi fick ekonomiskt stöd från kommunen. Över 1 000 personer tog med sig sin picknickfilt och dök upp på festivalen och jag tror att besökarna gjorde det för att de ville arbeta för mångfald och gemenskap. Vi skapade en mötesplats där unga och gamla, folk av olika etniciteter och med olika politiska uppfattningar möttes och delade en dag tillsammans. Det ser jag som ett stort steg framåt i rätt riktning.”

”På min fritid är det viktigt att jag får känna glädje och gemenskap. Till exempel så skulle festivalen aldrig ha blivit samma sak om jag hade varit själv och arrangerat den. Det är viktigt att jag får vara delaktig i ett sammanhang och att jag får vara med människor som jag trivs med och gör mig glad. Sammanhang där jag träffar män-

niskor som har liknande värderingar som mig, t.ex. att de står för hbtq-personers rättigheter och att vi förstår varandra.”

”Jag har varit vice ordförande i en RFSL ungdomsavdelning där jag blev väldigt inspirerad och fick utrymme att pröva idéer jag hade. På mitt gamla gymnasium satt jag som ordförande i elevkåren där jag fick utrymme att vara kreativ inom skolan som organisation.”

Kontakt och information på nätet

De flesta ungdomarna använder internet som en viktig källa till information och som en mötesplats där de kan vara öppna med sin sexuella läggning, sina könsuttryck och/eller sin transidentitet.

Sidor som många besöker är quiser.se, umo.se, rfsl.se, rfslungdom.se, Twitter, Facebook, transformering.se, kamrat.com, bilddagboken.se, transpersoners inlägg på Youtube, olika bloggar och spel som World of Warcraft.

foto: Cristián Serrano

Speciellt de transidentifierade ungdomarna beskriver internet som kanske den viktigaste informationskällan. Det är på nätet de hittar information om hur en könskorrigering går till och det är också där de hittar mentorer som kan ge tips och råd kring frågor som har med könsuttryck och könsidentitet att göra.

”Internet är väldigt viktigt för mig eftersom det var där jag hittade mycket fakta om transsexualism, som hur en utredning går till, om olika operationer, hormoner, anhöriga. Jag känner inte några människor alls som känner likadant som mig, att de är födda i fel kön, jag brukar söka likasinnade på nätet, så man inte känner sig ensam. Man kan prata med varandra om tankar och funderingar, ge varandra tips och information.”

”När jag började fundera på att byta kön tog jag information från internet såklart, jag frågade andra transsexuella om hjälp.”

Att använda internet för att testa en identitet har för många av transungdomarna betytt mycket i processen att börja definiera sig som trans.

”Innan jag kom ut som transsexuell brukade jag chatta och mejla med andra och jag skapade en ny mejladress med det namn jag idag heter som kille och bara den lilla saken kändes som en oerhörd frihet.”

”Ibland är det skönt att kunna vara inne på internet, för folk kan inte se en, om man inte vill. Man kan skriva att man är en kille utan att man avslöjas, ingen hör ju min

röst, jag behöver inte tänka på om någon ser att jag har bröst och inte heller hur jag rör mig. Internet är ett ställe man kan fly till för att slippa verkligheten ibland.”

Även homo- och biungdomarna uppger att de använt internet för att testa nya former av uttryck.

”Jag är medlem i Facebook och QX och det man kan göra på den sistnämnda platsen är att prata och lära känna likasinnade, vilket kan vara svårt om man som jag i början, inte var öppen med min sexualitet och dessutom var en blyg person och inte kände likasinnade.”

Homo- och biungdomarna uppger också att internet är en viktig plats för att hitta partner och flörta. En bidragande orsak är att inte alla är öppna i livet utanför nätet. Det kan också vara skrämmande att ta kontakt med någon av samma kön då ungdomarna inte känner sig säkra på vilken reaktion de får. De flesta informanter som träffat en partner via nätet har gjort det på en mötesplats för hbtq-personer, men en informant har även träffat sin partner på en fanpage för en känd artist.

”Jag älskar qruiser.se, för där är normen att vara homo-, bi- eller transsexuell, där är jag normal. ... Jag har aldrig vågat flirta med en tjej jag inte vet är bi- eller homosexuell IRL, för jag är otroligt rädd för vilket svar jag skulle kunna få. Jag är också för ung för att gå på gayställen, annars hade det varit lättare. ... Jag har lärt mig att 'personer som jag' träffar partners via internet.”

Att ungdomar träffar sin partner via nätet hör också ihop med bristen på mötesplatser för hbtq-ungdomar.

”Dessutom är det svårt att hitta sådana personer eftersom jag inte direkt kan gå ut vart som helst eftersom många ställen har en gräns på 20 år.”

Många ungdomar saknar andra kanaler än internet för att få hbtq-relaterad information eller för att träffa likasinnade vänner.

”Jag har inget annat socialt liv än nätet förutom min träning, skolan och RFSL-ungdomsträffar. ... Internet är lite av ett liv för mig. Jag är en social kille men jag har svårt att vara social öga mot öga. Och jag tror inte jag är ensam om det.”

Att hbtq-ungdomar söker relationer på nätet betyder inte att alla mötesplatser är anpassade för ungdomar. En nätbaserad mötesplats för hbtq-personer nämns ofta i intervjuerna. Det är en mötesplats där många vuxna söker sexuella kontakter och där informanterna många gånger känt sig obekväma. Samtliga homo- och bisexuella ciskillar berättar att de, mot sin vilja, kontaktats av äldre män på nätet och fått förslag på sex. Två transpersoner har liknande erfarenheter som de berättar om i intervjuerna.

”Jag har gråtit för att man har blivit så dåligt behandlad, till exempel äldre gubbar tror att de kan få en, de visar först intresse sedan trycker de ner en så ens egen värdering ligger på minus 100. Då är man ett lätt byte om man inte har några andra vänner.”

” ... Jag var medlem där två dagar, men sen tog jag bort det. Gamla gubbar sökte sex. Jag bara nej det här var inte min grej.”

En informant berättar om en våldtäkt som ägt rum under en träff som planerats på nätet. Han skuldbelägger dessutom sig själv för händelsen.

”Började prata med en person som verkade trevlig och eftersom jag aldrig träffat någon annan homosexuell kände jag att det kunde vara trevligt. Han var trevlig och sa att ingenting skulle ske som jag inte ville. Det slutade med att jag blev våldtagen i hans lägenhet kort efter att jag kommit dit med hans bil, varvid jag fick gå hem i mörkret. Nu efteråt ser jag hur dum jag var som trodde på honom och lät mig luras, men anser även att det finns för lite information och hjälp för nyutkomna/nyfikna unga, så att de inte råkar ut för samma sak.”

Det finns andra baksidor av livet på nätet också. Det är inte alltid en kan vara öppen ens på nätet, och några informanter skriver hur till exempel Facebook används som redskap för mobbning och trakasserier. Hat kan också uttryckas anonymt på nätet, framförallt på sidor som inte modereras av vuxna med ett ungdomsperspektiv.

”När jag läst artiklar angående exempelvis tvångssteriliseringen av transsexuella har jag sett väldigt mycket hatiska kommentarer där man uttrycker precis vad man känner och tycker kring transpersoner.”

Hälsofrämjande fritidsaktiviteter

Det finns också positiva exempel på hur fritidsaktiviteter hjälper ungdomar att hantera att de mår dåligt:

”Dansen hjälper till att släppa ut den negativa energin.”

”Under den tiden var mina enda intressen kampsport av alla dess slag. Det kändes bra att få ut sina frustrationer och vara med människor som inte hade någon koll på mitt liv i övrigt.”

Andra exempel visar hur ungdomar kan börja utveckla en meningsfull fritid när de hittar sin plats och får den hjälp de behöver:

”Efter gymnasiet hade jag inte mycket i betygsväg så jag ansökte till en skola som är specialanpassad för människor med mina diagnoser och mina speciella behov. Allt har fungerat så bra att jag har haft möjlighet att utveckla mina fritidsintressen mer.”

Detta bekräftades också av Joyce Hunter. Hon hävdar att hon i sitt arbete sett en tydlig koppling mellan trygga och identitetsstärkande sammanhang och en bättre utvecklad förmåga att ta sociala kontakter utanför den slutna hbtq-gruppen. Flera av de ungdomar hon jobbat med har av andra psykiatriker fått diagnosen klinisk depression. Joyce Hunter har istället hävdat att ungdomarna lidit av ensamhetskänslor och utanförskap. Hon har placerat ungdomarna i insatser riktade till hbtq-personer och tydligt märkt att ungdomarna, identitetsstärkta och med bättre självförtroende, efter en tid fått lättare att återgå till sina ursprungliga sammanhang.

Förebilder som stöttar och inspirerar

Positiva förebilder kan vara betydelsefulla för att stärka hbtq-ungdomars självkänsla och välbefinnande. Det kan vara viktigt med exempel på hur en hbtq-identitet inte per definition behöver begränsa tillvaron. Även om livet varit problematiskt på många sätt går det att ha valmöjligheter och att vara framgångsrik. Förebilder kan vara hbtq-personer och andra som på något sätt har en positiv inverkan på hur en ser på sig själv.

”Person X som är en öppen gay man och inredare är en av mina största förebilder för att han jobbar inom det område jag vill jobba.”

”Jag ser upp till människor som är sig själva. En person som jag tycker otroligt mycket om är Ellen DeGeneres, hon är verkligen sig själv och har lyckats ändå. Annars vet jag inte. Jag har redan berättat hur bra pappa är, men det kan i och för sig nämnas igen. Jag vill vara som pappa. Annars har jag inga direkta förebilder. Jag tänker att jag vill vara mitt bästa jag. Den bästa sidan av mig själv. Det är min största förebild.”

”Min favoritkändis just nu är Andrej Pejic. Jag såg en intervju med honom som fick mig att bli alldeles lycklig där han på frågan ’ser du dig som kvinna eller man?’ svarade ’det är inte är så viktigt’. På frågan ’tror du att du kommer att gifta dig med en kvinna eller en man?’ svarade han ’hur kan man planera något sådant?’ och det är precis så jag tänker. Det gör mig glad att veta att han finns där ute och visar att även vi med icke-binära kön också finns.”

Andra nämnde förebilder (vissa av dem fiktiva) som inte nödvändigtvis var hbtq men som på något sätt är starka, har blivit framgångsrika, lyckats ta sig ur en svår situation, motbevisat människor eller övervunnit omvärldens motstånd. Dessa karaktärer motiverade ungdomarna och gav dem styrka och hopp om att livet kommer att bli bättre så småningom. Citaten talar också om att unga har ett behov av inspirerande böcker.

”Mina förebilder är Harry Potter, Darren Criss, Kurt och Blaine från Glee samt Morrissey. De har alla vid någon tidpunkt i sitt liv blivit misstrodda, dåligt behandlade och folk har sagt till dem att de aldrig kommer att bli något. Men de har motbevisat alla som sagt de sakerna. De HAR blivit stora, de har blivit omtyckta och folk har identifierat sig med dem. Jag har stora drömmar och planer för min framtid och hoppas att alla som tyckt illa om mig, sagt elaka saker om mig och tittat snett på mig får se vad jag har blivit och att de förhoppningsvis ångrar sig då.”

”Min förebild är Lady Gaga. Hon kämpar för hbtq-personers rättigheter och vet hur det känns att vara flodhästen i rummet. Hon har en unik klädstil och jag älskar verkligen unika stilar och det är något som jag vill ha som karriär. Hennes texter är mitt allt och jag älskar allt hon gör. Sedan så måste jag ju nämna dokusåpastjärnan Vanessa Lopez från Big Brother. Det var hon som inspirerade mig att komma ut. Min familj inspirerar mig väldigt mycket också.”

Flera av transpersonerna talade om den amerikanska transmannen och porrfilmskådespelaren Buck Angel som gästtalade på Pridefestivalen i

Stockholm 2011. Att Buck Angel nämndes så pass ofta i ungdomarnas resonemang är en indikation på vilken viktig funktion frizoner som Pride fyller med att uppmärksamma och sprida information om förebilder. Att flera nämner samma förebild kan kanske också vara en indikation på att det inte finns så många offentliga förebilder att välja mellan.

”Jag har en del förebilder, Buck Angel är en av de största. Han ger mig hopp om att jag kan bli lycklig som trans och accepterad. Att det går ändå. Sen är jag ett otroligt stort Kent-fan. Mest gillar jag Joakim Berg. Hans texter känns. Man kan leva sig in i dem. Det finns alltid en lät som passar ens humör.”

”Buck Angel är en förebild för att han är känd som man men har en fitta och trivs med det. Jag skulle vilja vara mer som honom. Annars är Kalle från Kalle och Hobbe en förebild för han är tuff och påhittig. Annars ser jag upp till många av mina vänner för de har så många bra kvaliteter.”

Några av transpersonerna ansåg också att det saknades personer att identifiera sig med i medierna och önskade fler transpersoner som förebilder. Flera var också missnöjda med skildringen av hbtq-personer i medierna – att de ofta framställs stereotypiskt och tragiskt. En transsexuell tjej i referensgruppen berättade att hon var trött på filmer där transkaraktären alltid var alkoholiserad och vars öde ständigt slutade i att hen begick självmord.

”Jag önskar att det var mindre negativitet i media kring transpersoner och att man kunde stryka alla transfobiska skämt i

komederna. Det är tråkigt att transpersoner bara förekommer i jättedeprimerande historier som alltid slutar i att hen dör. Jag har bara sett en film där en cisperson tänder på en transperson och där det inte framställs som något sjukt. Det var en dansk såpa.”

”Jag tittar mycket på videos på Youtube där transsexuella berättar om sin transition väldigt intimt och detaljerat. Det känns som att lyssna på andra transpersoner och hjälper mig att bygga upp min självkänsla. De är lyckliga och älskar livet och det känns bra att se det eftersom när jag gick igenom min process var jag rädd för att transpersoner alltid är olyckliga och ensamma. Det var den bild jag fick när jag växte upp efter att ha sett hur många komedier som helst där transpersoner målas upp som äckliga monster. Det har börjat ändra sig lite inom filmens värld till det bättre.”

Förebilder kan också finnas på nära håll i form av vänner som kommit längre i komma ut-processen.

”Jag hittar många förebilder på internet, särskilt Grishno på Youtube är en viktig sådan. Hon är en transtjej som resonerar kring att vara transsexuell och att möta omvärlden och hjälper mig att hitta svar på frågor och funderingar jag har. Hon är otroligt inspirerande, full av energi och hennes videos är alltid uppmuntrande. En nära vän som är transkille och kom ut för fyra, fem år sedan har också varit viktig. Även icke-hbtq-förebilder som författare och lärare är förebilder för mig.”

foto: Buck Angel Entertainment

Kompetenta och ansvarstagande vuxna

En del av att växa upp är att axla ett allt större ansvar för sig själv och för andra. Att ta ansvar är något som flera av informanterna beskriver som något positivt. Det kan till exempel handla om att kunna visa för föräldrarna att en är pålitlig, att vara den trygga vännen i kompisgänget eller att få olika typer av förtroendeuppdrag.

Samtidigt berättar flera av informanterna om situationer där det upplevda ansvaret kan kännas ovälkommet eller tungt. Det är tydligt att få av informanterna själva tänker sig att vuxna eller samhället på något sätt skulle kunna kliva in och avlasta när det känns tungt. I stället tar man på sig en roll som kan liknas vid kurator, medlare eller psykolog.

”Jag har även försökt ta självmord och jagas fortfarande av de tankarna. Hemska, mörka och jobbiga tankar. Jag har ju inte valt att vara transsexuell. Varför ska jag lida varje dag? Vad har jag gjort för fel? Många av mina vänner som är hbtq tänker samma tankar med. Det är så otroligt hemska. Borde finnas fler ställen där man kan prata öppet om sånt här.”

”För en månad sedan fick jag reda på en sak som fick mig att må väldigt dåligt, jag ringde en av mina nära vänner väldigt sent på kvällen. Om hon inte pratat med mig, tröstat mig och lyssnat på allt jag hade att säga vet jag inte om jag suttit här och skrivit det här nu.”

”En annan av mina bästa vänner är djupt deprimerad och har börjat självmedicinera med droger. Jag har haft väldigt mycket kontakt med honom på olika sätt under de

år han har varit deprimerad, telefon, sms, mail, men orkar nu inte riktigt längre.”

Många av informanterna har vänner som mår dåligt eller som har råkat illa ut. Exempel från intervjuerna kan vara självskadebeteenden, frihetsberövanden, självmord och självmordsförsök, misshandel, homofobiska föräldrar, mobbning, depressioner och våldtäkter.

”En av mina bästa vänner har haft ett självskadebeteende, men hon slutade med det när vi började vara med varandra. Vi har lärt mycket av varandra tycker jag.”

Att jämnåriga stöttar varandra är positivt, men det är också, som redan nämnts, djupt problematiskt att de inte får tillräckligt med vuxenstöd. Som ung kan det i många sammanhang vara svårt att avgöra när någon behöver professionell hjälp och också svårt att veta var ens egna gränser går.

Skolundervisningen verkar vara ganska varierande – några berättar om lärare som inkluderar hbtq-frågor på ett naturligt sätt i undervisningen och om lärare som motarbetar mobbning. Men på det hela taget verkar inte undervisningen i skolan ge heterosexuella eller ciselever de redskap som krävs för att ge hbtq-elever ett bra bemötande.

”Konsekvenserna av den här ansvars-känslan är att man tar på sig ansvar som egentligen ligger på samhället att ta hand om. Ibland blir jag irriterad. Fastän jag vet att jag inte borde. Det händer ofta att jag får berätta för folk vad hbtq är. Så sent som förra veckan så hade jag en klassföreläsning om trans. Och det visade sig att ingen i min klass hade några som helst förkunskaper i ämnet. Fast den gången var det kul. Jag fick jättemånga positiva reaktioner på mitt arbete. Men ibland, när

man träffar folk mer privat på fritiden. Då tycker jag att det är ganska så besvärligt att behöva förklara hela tiden.”

Flera av informanterna berättar att de ofta får rollen som uppslagsverk. Det handlar om att utbilda både vuxna och jämnåriga om hbtq-frågor. Speciellt omgivningens kunskap om trans är mycket bristfällig, även homo- och biungdomarna får en informativ roll. Dels kanske ungdomarna inte alltid vill axla rollen som allmänna hbtq-representanter, dels kan det vara svårt att utbilda andra när en inte själv är så påläst. Vissa avstår från att svara på frågor och utbilda, men det vanligaste verkar vara att göra det.

”Just termen hbtq har jag nog alltid fått förklara för andra vad den betyder, då det inte är många som hört talas om det. Jag hade önskat att man sluppit göra det, då det gör att man bara känner sig onormal.”

”De flesta vet ju vad homo- och bisexualitet är, dock får jag ständigt lära andra om att transsexualism inte är samma sak som transa eller transperson. Jag är ju född så här och får förklara det för folk. Jag brukar oftast bli arg och kallar dem för ignoranta, eftersom att vara hbtq-person inte är något val ...”

”Överhuvudtaget tycker jag att heterosexuella vet väldigt lite om hbtq-personer. Transsexuella är ett otroligt bra exempel. Heterosexuella har väldigt sällan förstått vad det innebär och det är väldigt tragiskt.”

Att utbilda och informera sina jämnåriga kan också omfatta att man får svara på vad som ses som en ändlös ström av väldigt personliga frågor

som ofta kan kännas klumpiga, integritetskränkande och för intima.

”Folk verkar inte tycka att det är problematiskt att ställa vissa frågor. Till exempel ’kommer du att operera dig?’ De kan säga det både på skämt och på allvar. Jag skulle aldrig fråga någon om vad de har för planer med sina könsorgan och därför berättar jag heller inte något sådant personligt för någon jag inte känner.”

”På högstadiet kom jag ut som lesbisk. Jag var den enda som var ute på skolan och fick därför frågor om extremt personliga saker. Till exempel ’vilken dildo föredrar du?’”

Vuxna som arbetar med ungdomar har ett ansvar att lära sig om hbtq. Finns det kunniga vuxna slipper ungdomar att själva ta på sig ansvaret att utbilda, men den viktigaste dimensionen är kanske att hbtq-ungdomarna faktiskt får någon att vända sig till med sina frågor. De vuxna som nämns som förebilder har ofta fått stor betydelse i ungdomarnas liv.

”Jag har också haft mycket bra lärare som ställt upp för mig. En av dem tog in hbtq precis lika naturligt som heterohistorier utan att uppmärksamma att hon just tagit in hbtq. Hon blev förvånad över att vi reagerade. Den dagen hon gjorde det för första gången log jag i en hel vecka.”

Berättelsen på nästa sida sammanfattar vikten av ansvarstagande vuxna. Den visar hur ”lite” som krävs för att förändra en persons liv samt vikten av långvariga relationer.

"... Han fick mig att aldrig ge upp, han gav och ger mig fortfarande hopp när allting känns hopplöst och det är något unikt och fantastiskt. Jag tycker att det borde finnas fler sådana personer på skolor och fritidsgårdar."

"Egentligen har jag aldrig haft någon riktigt bra relation till någon vuxen person men idag är det annorlunda. ... När jag gick i 6:an började det en ny lärare på skolan. ... Han jobbade och jobbar fortfarande på fritidsgården som ligger i skolan dit jag brukade gå och han är den vuxna person i mitt liv som jag skulle säga betyder mest och som gjort mest för mig.

Till en början pratade vi bara ibland rent allmänt och aldrig om några djupa saker eller så, men efter ett tag började han fråga hur jag mådde men jag vågade ändå aldrig riktigt säga hur det egentligen

låg till då jag fortfarande inte hade det förtroendet för honom. I 9:an började förtroendet växa och jag kom honom mycket närmare än jag gjort innan och överhuvudtaget trodde att jag skulle göra.

Under den här tiden hade jag inte kommit ut som transsexuell ännu och det plågade mig något oerhört och jag kände verkligen ett behov av att berätta det för någon och han var den jag kände mest förtroende för och som jag överhuvudtaget skulle våga berätta för.

Jag tänkte tanken på att berätta för honom i 9:an men jag kunde inte förmå mig

foto: Colourbox.com

själv att göra det. Avslutningen kom och där stod jag med en lång sommar framför mig full av ångest och jag hade fortfarande inte berättat för honom. Sommarlovet gick och sedan började gymnasiet och jag började bara må sämre och sämre över att inte kunna prata med någon.

Nu är det nästan exakt ett år sedan jag kom ut för honom. Hösten förra året orkade jag inte längre. Det fick bära eller brista. Även om jag gått ut 9:an och börjat gymnasiet fortsatte jag att gå till fritidsgården för att få träffa honom och prata med honom om allt och jag brukade även

hälsa på i skolan, och så en dag bestämde jag mig. Jag skrev ner allt på en lapp och när jag sedan åkte förbi min gamla skola gav jag den till honom och gick sedan därifrån fylld av panik.

Jag var så oerhört rädd för vad han skulle tycka. Jag trodde att han skulle börja ta avstånd från mig och tycka att jag var äcklig och att vår relation skulle förstöras. Några minuter efter att jag gett honom lappen ringde han på min mobil men jag kunde inte förmå mig själv att svara så han lämnade ett röstmeddelande. Det röstmeddelandet förändrade hela mitt liv.

Han förklarade att han läst allt på lappen och att han aldrig någonsin skulle ta avstånd från mig och att han absolut inte tyckte att jag var äcklig utan att jag snarare växt i hans ögon för att jag vågat ta steget och berättat. Jag hade skrivit i brevet att jag aldrig skulle kunna berätta det här för någon mer och han sade då också i samtalet att han skulle stötta mig genom allt det här och att han aldrig skulle svika mig och det har han hållit. Idag är jag helt öppen med min transsexualitet och det är på grund av honom.

Hade inte han varit en sådan fantastisk person som verkligen bryr sig om ungdomarna på skolan hade jag aldrig suttit och skrivit det här idag. Och hade han inte tagit det så bra som han tog det hade jag aldrig vågat berätta det för någon mer. Han fick mig att aldrig ge upp, han gav och ger mig fortfarande hopp när allting känns hopplöst och det är något unikt och fantastiskt. Jag tycker att det borde finnas fler sådana personer på skolor och fritidsgårdar.”

Ungdomsstyrelsen skickade ut en enkät till 10 verksamheter med frågor om unga hbtq-personers behov av mötesplatser.

foto: Colourbox.com

Mötesplatser för unga hbtq-personer

Ungdomsstyrelsen har undersökt vad olika verksamheter som arbetar, eller har arbetat, med mötesplatser för unga hbtq-personer har för erfarenheter av dessa ungdomars behov av bemötande och mötesplatser.

Ungdomsstyrelsens ambition har varit att samla erfarenheter från verksamheter med olika huvudmän och från olika platser i landet. Då antalet verksamheter som driver riktade mötesplatser för unga hbtq-personer är relativt begränsat så har den ambitionen endast delvis uppnåtts. Majoriteten av verksamheterna bedrivs av ideella aktörer, men det finns ett par verksamheter som drivs i en kommuns eller ett landstings regi. Verksamheterna finns i både storstadsområden och mindre orter, men en övervägande del finns i storstadsområden.

Ungdomsstyrelsen har skickat ut en enkät med frågor om unga hbtq-personers behov av mötesplatser och bemötande till de verksamheter som myndigheten kände till vid tidpunkten för enkätutskicket och som bedrivit sin verksamhet ett tag. Enkäten besvarades av ansvariga eller anställda på verksamheterna. Verksamheterna som medverkat beskrivs kort nedan. Det kan självklart finnas ytterligare aktörer som bedriver, eller tidigare har bedrivit, riktad verksamhet för unga hbtq-personer. Ungdomsstyrelsen vet också att nya verksamheter är på väg att starta, till exempel i Linköpings kommun. Vi anser att denna enkätstudie ändå ger en bild av vilka behov som unga hbtq-personer har av riktade mötesplatser.

Enkäten skickades ut till tio verksamheter. Alla utom en⁷ svarade.

Egalia är ett fritidshäng i Stockholm för hbtq-ungdomar i åldern 13–20 år som drivs av RFSL Stockholm. Verksamheten öppnade i januari 2007 och har öppet två kvällar i veckan. Behovet av verksamheten väcktes av RFSL:s besökare varpå styrelse och kansli sökte medel för att starta projektet. Egalia har utvecklats ur RFSL Stockholms verksamheter som startgrupper och tidigare ungdomsverksamheter. Startgrupperna har kontinuerligt utvecklat metoderna som skrivits ned och lett till en mer strukturerad mötesplats. Egalia började med stöd ur Allmänna arvsfonden och stöds nu av Stockholms stad. Idag är de i behov av utökade resurser för utveckling av verksamheten och underhåll av lokalerna.

Café BFree är ett hbtq-café för personer som är 16 år och uppåt. BFree drivs av Karlstads kommun och har öppet två kvällar i veckan. Verksamheten startades under våren 2007 av en fritidsledare som såg ett behov av särskilda mötesplatser för unga hbtq-personer. Fritidsgården startade caféet i samverkan med Karlstads tjejjour och RFSL Ungdom Karlstad. Det senaste året har besöksantalet ökat och inkluderar numera även studenter vid Karlstads universitet. Café BFree samarbetar med RFSL Ungdom i Karlstad, till exempel vid anordnandet av Värmland Pride och IDAHOT (International Day Against Homophobia and Transphobia). Finansieringen kommer från Karlstads kommun.

HaBiTat Q är en fritidsverksamhet för unga hbtq-personer i Malmö. Det startades som ett pilotprojekt av aktivister i april 2010. Idag drivs det med medel från Malmö kommun och RFSL Ungdom Malmö är huvudman. Fem handledare har jobbat under hela perioden och har utvecklat en stabil pedagogisk grund för verksamheten. De har bland annat byggt upp rutiner för uppföljning och utvärdering, fortbildning av ledare och krishantering. Dessutom har de byggt upp ett kontaktnät med Malmös övriga föreningsliv och fritidsverksamheter samt med skolor och ungdomsmottagningar. Verksamheten bygger på trygghet i och med att det är samma ledare som möter besökarna varje gång de kommer samt att ledarna har erfarenhet av att vara hbtq på något sätt och att stödja andra hbtq-personer. Finansieringen har varit osäker under verksamhetens gång. För tillfället är dock mötesplatsen en del av ett treårigt projekt med medel från Allmänna arvsfonden, Tagga, som också medfinansieras av Malmö stad.

Hbtq-Lund startades i mars 2011. Verksamheten drivs av ABF MittSkåne som en mötesplats för hbtq-studenter i Lund. Under hösten 2011 anordnade Hbtq-Lund ett Q-café och målet var att på sikt skapa en trygg och permanent mötesplats i Lund för unga hbtq-personer. Q-caféet anordnades i ABF:s lokaler sista tisdagen varje månad och var öppet för alla åldrar. Verksamheten bedrevs utan någon egentlig finansiering, men ABF stod för lokal och fika. I november 2011 slutade dock personen som ansvarade för verksamheten på ABF och caféet är idag nedlagt.

Projekt Transformer (transläger) arrangerades både sommaren 2009 och sommaren 2010 med medel från Allmänna arvsfonden. Projektet initierades av RFSL Ungdom som såg ett behov

av ett projekt som fokuserade på transfrågor. Projektet inleddes med kunskapsinhämtning och behovsanalys. Behovet av att träffa andra transpersoner blev snabbt tydligt, likaså att unga sökte tydlig information om trans i allmänhet, könskorrigering av vård med mera. Projektet stämde kontinuerligt av hur målgruppens behov såg ut. Utifrån detta arrangerades bland annat en självförsvarsworkshop, föreläsning om diskrimineringslagen och andra rättigheter samt en argumentationsworkshop. RFSL Ungdom erbjuder idag möjlighet att ställa frågor om trans via e-post. För att kunna arrangera ett sommarläger ligger kostnaden på omkring 100 000 kronor per år. RFSL Ungdom ser ett stort behov av att anordna ett transläger igen.

Elda startade sin verksamhet i Göteborg i maj 2008. Verksamheten initierades av en person som var verksam inom föreningen Simone som ville starta en öppen verksamhet för hbtq-personer i åldern 16–30 år. Föreningen Simone, som varit verksamhetens huvudman, var en förening för tjejer och transpersoner i åldern 13–30 år. Föreningen har nyligen ombildats till en ny förening, Mötesplats Simone, som nu är huvudman för Elda. I början bedrevs Elda som ett projekt och bestod av ungdomsverksamhet där unga kunde träffas och prata om olika teman vid varje träff. Verksamheten har allt eftersom utvecklats till öppen verksamhet där unga träffas, lagar mat, går iväg och gör något eller stannar i lokalen. Projektet finansierades huvudsakligen via Allmänna arvsfonden samt via mindre bidrag från olika fonder. Verksamheten har även arbetat utåtriktat med föreläsningar hos universitet och grupper som på något sätt möter ungdomar i sitt yrke samt ordnat möten med politiker för att försöka säkra Eldas fortlevnad. Från och med 2012 drivs Mötesplats Simones verksamhet med stöd av Göteborgs

stad. Finansieringen räcker till två anställda på 70 procent och till en öppetkväll i veckan för Elda. Det finansiella stödet ges årsvis och föreningen måste därför söka nya medel för 2013.

HBTQ-caféet i Lidköping startades hösten 2010 i ett samarbete mellan ungdomsmottagningen i Lidköping och RFSL Skaraborg. Initiativet togs av ungdomsmottagningen som kontaktade RFSL Skaraborg. Det är primärvården i Lidköping som är verksamhetens huvudman. RFSL står för personalen medan ungdomsmottagningen står för fika. Från verksamhetens håll uppges att caféet har fått fler och fler besökare och att ungdomsmottagningen genom caféverksamheten når unga som tidigare inte kom till dem. Cafékvällarna hade på initiativ av RFSL olika teman under hösten 2011.

Ungdomsmottagningen i Åmål driver ett hbt-café som de startade i februari 2010. Verksamhetens huvudman är Västra Götalandsregionen. Idag är det en fast grupp ungdomar som kommer dit regelbundet. De har blivit vänner och är ett stöd för varandra. Finansieringen sker inom ungdomsmottagningens ordinarie verksamhet. Själva anser de att caféet borde ha öppet oftare men detta går inte på grund av för små personalresurser.

Tusen bilder, tusen ord är ett konstprojekt som drivs av RFSL Ungdom. Arbetet startade 2009 och finansieras av Allmänna arvsfonden. Under 2011 bestod finansieringen av 2 miljoner kronor. Under projektets första år ordnades lokala verksamheter på två orter. År två fanns lokala verksamheter på fyra orter. Båda åren anordnades konstkollo för unga hbtq-personer från hela landet. Projektets tredje år var vid tillfället för e-postenkäten inte planerat. Med största sannolikhet kommer de att få den finansiering de behöver nästa år, men sedan är arvsfondsprojektet slut. De

kommer då att vara tvungna att antingen ordna finansiering från annat håll eller att föra erfarenheterna från projektet vidare på ideell basis.

Projektens framtid

Det finns en osäkerhet bland merparten av verksamheterna kring hur arbetet kommer att kunna fortsätta framöver. Samtliga verksamheter menar att de är i behov av ytterligare finansiellt stöd för att kunna utveckla verksamheten eller fortsätta att driva den efter projekttidens slut. Att verksamheterna drivs i projektform gör det mycket svårt att arbeta långsiktigt.

Mötesplatsernas besökare

Antalet besökare per gång varierar något mellan de olika verksamheterna. I allmänhet ligger besöksantalet på 10–20 besökare per gång. Högst antal besökare har Egalia och Transformerings transläger med cirka 40 respektive 30 besökare.⁸ Åmåls ungdomsmottagnings hbt-café är den mötesplats som har lägst antal besökare med cirka fyra per gång, något som troligen beror på att Åmål är en relativt liten ort.

Även besökarnas åldrar varierar mellan de olika verksamheterna. Hbtq-Lund har till exempel inga åldersgränser alls, medan Egalias besökare får vara mellan 13 och 20 år. Generellt tycks 13 år vara den lägsta åldern som besökarna har, och de äldsta tycks vara cirka 30 år.

De tillfrågade verksamheterna anser att de erbjuder trygga mötesplatser för unga hbtq-personer. Tryggheten handlar i stor utsträckning om att arbeta inkluderande och ha återkommande rutiner som till exempel pronomenrundor där alla deltagare tillåts definiera, eller inte definiera, sig själva. Det handlar om miljöer där unga kan möta andra personer som inte identifierar sig med hetero- och cisnormerna och dela sina erfarenheter.

Platser som är fria från kränkande behandling och bemötande.

Flera av verksamheterna har också anställda som identifierar sig som hbtq på något sätt och som kan vara förebilder för besökarna. Att skapa en trygg plats kan för dessa verksamheter också handla om att se till att alla får komma till tals och bli sedda. Att miljön är drog- och alkoholfri nämns också som en bra förutsättning för att skapa en trygg miljö. Ett par verksamheter lyfter också mer fysiska aspekter, som att dörren alltid är låst så att en endast kommer in med kod och att dörren ligger lite dold så att ingen ser när en går in. En av verksamheterna lyfter att mötesplatsen skulle kunna bli ännu tryggare om en mer långsiktig finansiering garanterades så att besökarna kunde känna sig säkra på att verksamheten kommer att finnas kvar.

Hbtq-caféet i Lidköping svarar både ja och nej på frågan om de anser att deras mötesplats är en trygg plats:

”Ett par av de närvarande ungdomarna nämnde att de varit nervösa när de gick till caféet för att bli ’upptäckta’ av någon de kände. Å andra sidan sa flera hur skönt det var att det hände något för hbt-ungdomar i deras stad.”

Besökarnas behov av mötesplatser

Samtliga verksamheter identifierar ett stort behov av mötesplatser för unga hbtq-personer bland sina besökare. Så här skriver Tusen bilder, tusen ords projektledare om deras besökares behov:

”Min erfarenhet är att många känner sig mer eller mindre otrygga i heteronormativa miljöer, och mår bra av en plats där de inte bara får slippa kommentarer/kränkningar/att vara på sin vakt etc. utan

där det också går att utvecklas som människor. Att ha en exklusiv hbtq-mötesplats gör att fokus inte behöver vara på det hbtq-iga/normbrytande utan alla får vara individer samtidigt som det finns en gruppkänsla som är stärkande. Ungdomar söker sig till vår verksamhet för att få utvecklas och träffa andra som de kan vara sig själva tillsammans med. Det är inte en självklarhet för många unga hbtq-personer, särskilt inte för de som inte är politiska, extroverta eller bor i städer.”

Verksamheterna menar att det finns ett behov för deras besökare att få vara på en plats där de inte behöver vara rädda för att bli illa bemötta utan där de kan vara sig själva och bli uppskattade som de är. Det finns också ett behov av att bli speglade i kultur, film och musik för att se att ett liv som hbtq-person inte behöver innebära ett liv i depression. Många unga har ett behov av att träffa andra i samma situation, dela erfarenheter med dem och stötta varandra. På många, framförallt mindre, orter kan dessa mötesplatser vara den enda mötesplatsen för unga hbtq-personer.

HaBiTat Q sammanfattar sina besökares behov så här:

*”– att träffa andra som en själv
– att vara öppen med hur en definierar sig, vilket pronomen och namn en föredrar
– att kunna uttrycka tankar om sina liv och drömmer utan att behöva ’sälla’ eller vara tyst om vissa saker.
– att uppleva och prata om hbtq-kultur: t.ex. film, musik, böcker, kända personer
– vuxna förebilder, som kan visa att hbtq-personer finns och mår bra, så att det går att se sig själv åldras som hbtq-person.”*

Skillnader mellan olika grupper

I enkäten fanns även frågor om olika gruppers behov av mötesplatser skiljer sig åt. De flesta verksamheter ansåg sig inte kunna eller vilja svara på detta utan menar att alla grupper har samma grundläggande behov. Dessa behov handlar om att bli peppad och stöttad, att få vistas på en trygg plats utan att bli ifrågasatt eller kränkt och att träffa andra som man kan identifiera sig med och dela erfarenheter med.

Några verksamheter lyfter dock att det kan finnas skillnader mellan olika grupper. Egalia svarar till exempel så här:

”Behoven hos hbtq-ungdomar ser på många sätt lika ut men skiljer sig också åt. Skillnaderna finns i att det inom den stora gruppen inte alltid finns utrymme för subgrupperna, exempelvis transkillar, biotjejer⁹, bisexuella transtjejer, att dela specifika erfarenheter.”

HaBiTat Q och Café BFree menar att bisexuella ungdomar ibland kan ”glömmas bort” även inom hbtq-rörelsen och att det därför är viktigt att ledarna tar ansvar och uppmärksammar dessa.

För unga som identifierar sig som queer tycks behoven, enligt de verksamheter som väljer att lyfta specifika behov för den gruppen, i stor utsträckning handla om att få stöd i att utveckla sin identitet och i att inte behöva definiera sig.

Det är viktigt med trygga mötesplatser där de unga får ett respektfullt bemötande.

foto: Colourbox.com

De verksamheter som lyfter specifika behov för unga transpersoner menar att det är viktigt med platser och verksamheter som drivs av andra transpersoner, där det kan finnas förebilder som är trans, vilket det finns en brist på i samhället i stort. För många transpersoner kan de riktade mötesplatserna vara de enda platserna där de blir kallade för sitt rätta namn och inte könade utifrån en tvåkönsmodell. Precis som med bisexuella ungdomar finns det en tendens att unga transpersoner glöms bort i hbtq-sammanhang, och det är därför viktigt att ledarna är extra uppmärksamma på att det inte händer.

I enkäten har vi även frågat om det finns skillnader i behoven hos transpersoner som är FTM och de som är MTF. Vissa av verksamheterna uppger att de inte kan svara på detta, då de antingen inte har erfarenhet av grupperna eller bara av den ena gruppen. De verksamheter som svarar menar att grupperna har samma behov av mötesplatser och verksamheter, men att det finns skillnader i vilken information som unga vill ha eftersom till exempel den könskorrigeringande vården kan skilja sig åt beroende på om du är MTF eller FTM. Det kan därför finnas behov för grupperna att träffas separat. Egalia formulerar sig så här i sitt svar:

”Ja, det gör det, precis som behoven mellan homosexuella biokillar och biotjejer skiljer sig åt. Beroende på vilken transidentitet man har riskerar man att utsättas för olika typer av trakasserier och bestraffningar. Normer som ligger bakom detta resulterar i rädsla för att söka sig till mötesplatser. Behovet av information ser också olika ut, det kan till exempel handla om hormonbehandling och alternativ till könskorrigeringande vård.”

En verksamhet lyfter att det kan vara viktigt att transpersoner har utrymme för att byta kläder om de är rädda att klä sig som de vill i samhället utanför. Samma verksamhet tror att detta kan vara extra viktigt för MTF-personer och transvestiter som juridiskt/identitetsmässigt/biologiskt är män.

De verksamheter som har erfarenheter av unga som identifierar sig som intergendens svarar att deras behov till stor del handlar om att synliggöras och att kunskapen om gruppen behöver öka. Det handlar också om att unga intergendens behöver en frizon där de inte behöver kategoriseras som en hon eller en han.

Huruvida behoven skiljer sig mellan transungdomar beroende på sexuell läggning finns det delade meningar om bland verksamheterna. Transformeringsprojektet menar att det inte finns skillnader sett till sexuell läggning. Däremot skiljer sig behoven åt huruvida en är sexuellt intresserad/aktiv eller ej. Många transpersoner har ett stort behov av att få mer kunskap om och diskutera sex, säkrare sex, raggtips etcetera. Asexuella transpersoner eller transpersoner som inte önskar ha sex har sällan det behovet. Egalia svarar däremot att kunskapen om säkrare sex måste anpassas till vilken sexuell identitet en har och till ens könsidentitet och kropp. Hbtq-caféet i Lidköping lyfter att det kan vara svårt att vara trans och homosexuell eller bisexuell då det då handlar om ett dubbelt förtryck.

För personer som är osäkra på sin sexuella läggning och/eller könsidentitet är det viktigt att skapa en stämning där det finns utrymme för att utforska och att inte veta. Att det finns en plats där normer om att behöva definiera sig ifrågasätts. Transformeringsprojektet menar att det är viktigt för personer som är osäkra på sin könsidentitet att få träffa transpersoner och att få information om trans. I svaret säger de att:

”Oftast är det i mötet med andra transpersoner som man får en insikt om att själv vara trans.”

Skillnader beroende på ålder

Även om ungas behov av mötesplatser i förhållande till deras ålder går åsikterna till viss del isär mellan verksamheterna. De flesta menar dock att behovet av mötesplatser delas av unga hbtq-personer oavsett ålder, men att formerna för mötesplatserna kan anpassas beroende på besökarnas ålder. Elda menar dock att det finns ett större behov av riktade mötesplatser bland yngre än bland äldre:

”Äldre personer har ofta redan skaffat sig sina sociala sammanhang och kommer gärna på en föreläsning då och då. Behovet av en mötesplats var vecka är stark hos ungdomarna.”

Så här beskriver Transformering behovet för unga transpersoner:

”Personer under 18 år (särskilt transsexuella personer) har ett större behov av att ventilera eventuell frustration över att inte få bestämma över sitt eget liv. Har man TS-fokus (fokus på transsexuella) så blir ofta diskussionen olika beroende på om deltagarna är över eller under 18 år. Det skiljer sig stort i rättigheter och möjligheter beroende på ens ålder. I övrigt är inte ålder det centrala utan var man befinner sig i en eventuell transitionsprocess, hur man förhåller sig till sin könsidentitet, vilken könsidentitet man har, om man pluggar eller jobbar, om man har familj m.m. som utgör de stora skillnaderna inom gruppen.”

Flera av verksamheterna är klivna till frågan och menar att det generellt kan vara så att äldre personer ofta är tryggare i sig själva medan yngre har ett större behov av att få prata och få stöd i att forma sin identitet. Samtidigt finns det alltid undantag och många anser att ålder ofta inte är den avgörande faktorn för vad man har för behov. Tusen bilder, tusen ord menar också att många unga queers har tvingats bli vuxna tidigt på grund av jobbiga situationer som de tvingats utstå. I Eldas verksamhet är det vanligt att personer slutar komma när de blir lite äldre:

”Äldre ur ungdomsgruppen försvinner i slutet av gymnasiet, dels är det mycket med skolan men främst är det att alkohol och festande ofta får en stor roll hos dem som känner sig klara med Elda. Det finns personer som är äldre men som stannar kvar, och de är ofta inte så intresserade av alkohol. Det finns ett stort problem i att de queera fester som man kommer in på vid 18 år handlar så mycket om alkohol.”

Behov av respektfullt bemötande

Verksamheterna är eniga om behovet av att bemöta unga hbtq-personer respektfullt. Att bli bemötta av personer som har hbtq-kompetens, det vill säga att inte kön, könsidentitet och/eller sexuell identitet förutsätts eller ifrågasätts, så de slipper utsättas för kränkande handlingar eller tvingas vara uppslagsböcker. Det handlar om att bli accepterad som den en är, om att få diskutera svåra frågor men också att ibland bara få vara utan att diskutera sexuell läggning och könsidentitet.

”Ett öppet, tillåtande och bekräftande bemötande där olika uttryck och identiteter får prövas och omprövas tillsammans.”

(HaBiTat Q)

”Lika viktigt är det att inte ta för givet, som jag pratat om tidigare, att bara för att en person förra veckan berättade att hon är lesbisk, betyder inte det att hon alltid är lesbisk eller alltid är en hon heller. Ta aldrig för givet är ett viktigt behov för våra besökare.”

(Café BFree)

En hbtq-vänlig fysisk miljö

För att en mötesplats ska kännas hbtq-vänlig krävs att inredningen speglar besökarna, menar verksamheterna. Det är viktigt att tänka på vilka som finns representerade i rummet, i form av filmer, litteratur, affischer, informationsmaterial med mera. Flera av verksamheterna lyfter också vikten av att lokalen är anpassad till olika funktionsförmågor och att verksamheten ligger på en trygg plats.

Ett tips på en konkret åtgärd är att inte ha könskodade toaletter. Att unga själva får vara med och påverka miljön är en annan aspekt som flera verksamheter framhåller.

Att hänvisa unga vidare

Det är ingen av de tillfrågade verksamheterna som känner sig helt trygga med att hänvisa unga vidare till samhällsinstanser och myndigheter som till exempel olika vårdinstitutioner. Samtliga verksamheter menar att de endast skickar unga vidare till yrkespersoner som de vet har hbtq-kompetens. Många av verksamheterna efterlyser mer utbildning i hbtq-frågor för personer som möter unga. HaBiTat Q efterlyser också ett bättre samarbete med vården så att de kan ta del av den kompetens som finns på HaBiTat Q.

Transformering påpekar särskilt hur unga transpersoner ofta får ett bristfälligt bemötande inom vården:

foto: Colourbox.com

”Kunskapen om trans är ofta extremt låg och många av de unga jag har kontakt med får ett uselt bemötande.”

Ett par av verksamheterna lyfter hbt-certifiering som ett kvitto på att en verksamhet har kompetens nog för att de ska känna sig trygga att hänvisa unga dit.

Ledarnas uppfattning om behov av riktade mötesplatser

Samtliga verksamheter ser ett mycket stort behov av mötesplatser som riktar sig specifikt till unga hbtq-personer. Egalia motiverar varför på följande sätt:

”Så länge som det råder normer i samhället som leder till utanförskap för unga normbrytare är behovet av riktade mötesplatser stort och livsviktigt.”

Tusen bilder, tusen ord menar att riktade mötesplatser kan vara en plats där unga hbtq-personer kan hämta styrka för att klara av livet i ett heteronormativt samhälle:

”Det finns de som menar att det är kontra-produktivt att skilja normbrytare från andra ungdomar och att det är bättre att skapa inkluderande platser för alla, och jag hoppas verkligen på det men jag tror att separatismen är stärkande och främjande på ett sätt som många behöver innan de orkar eller vågar vara sig själva i andra sammanhang.”

Café BFree kommenterar att det vore önskvärt att alla unga känner sig välkomna till kommunens öppna mötesplatser, och att riktade mötesplatser

inte skulle behövas, men så länge det inte är fallet behövs det särskilda platser för unga hbtq-personer där de kan känna sig trygga och bli stärkta i sin identitet.

Hbtq-caféet i Lidköping påpekar vikten av mötesplatser ur ett hälsoperspektiv eftersom hbtq-ungdomar som grupp mår sämre än hetero- och cisungdomar.

Ett par av verksamheterna poängterar att det är viktigt att synliggöra de riktade mötesplatser som redan finns, dels för att fler unga ska hitta dit, dels för att visa att det finns alternativ, även om de unga sedan väljer att inte gå dit.

Verksamheternas metoder

Egalia är den enda verksamheten som har utvecklat en egen metod som är dokumenterad, den så kallade Egaliamodellen (RFSL Stockholm 2010¹⁰). Modellen bygger på tre grundpelare: trygghet, representation och kontinuitet. Det handlar om att skapa en trygg miljö, där hbtq är representerat i litteratur och kultur samt i ledarna som kan agera förebilder. Kontinuitet är en viktig del i att skapa en trygg plats – när mycket annat i ens liv är i förändring är det viktigt att ha en plats där man vet vad som gäller och vad som kommer att hända.

Metoderna omfattar en mängd praktiska inslag som att det finns särskilda rutiner och förhållningssätt som ska följas, att lokalen är uppbyggd på ett visst sätt och att det finns vissa aktiviteter som erbjuds. Egaliamodellen innehåller även obligatoriska inslag för varje träff samt övergripande förhållningssätt som nolltolerans mot alkohol, droger, mobbning och diskriminering (RFSL Stockholm 2010).

Övriga verksamheter använder sig i stor utsträckning av liknande metoder som Egaliamodellen. Tusen bilder, tusen ord uppger också att

de använder Egaliamodellen som utgångspunkt. Några av verksamheterna har mer utförligt beskrivit hur de arbetar med metoder och aktiviteter, som exempelvis *peer-to-peer*¹¹ och *D.I.T.*¹² Andra beskriver hur de mer övergripande arbetar med ett normkritiskt perspektiv i alla aktiviteter de har och att de arbetar feministiskt, salutogent och antirasistiskt.

Vissa verksamheter har inga speciellt utformade metoder, utan det kan helt enkelt handla om att vara tillsammans och kunna slappna av. De flesta aktiviteter, oavsett hur enkla eller avancerade de tycks vara, verkar ha en tanke bakom. HaBiTat Q beskriver pysslandet (en vanligt förekommande aktivitet på mötesplatserna) så här:

”Pysselaktiviteter är ett sätt att samla besökarna i en mysig stämning där en kan vara social med andra utan att en måste prata med grannen eller där det förväntas något av en. Där det går att sitta och pyssla tyst lika bra som i samtal med andra.”

Att verksamheterna började arbeta utifrån de metoder de gör grundar sig i behov de sett hos målgruppen och/eller att de sett att metoderna fungerat i andra verksamheter och verkat tillförlitliga.

Transformerings motiverar valet av feministiska och normkritiska metoder så här:

”Feminismen: för att motverka härskartekniker och maktstrukturer. Få alla att komma till tals och känna sig sedda. Det normkritiska är en nödvändighet för att motverka maktstrukturer, kränkningar och diskriminering.”

De flesta verksamheter utvärderar sina verksamheter kontinuerligt i samtal inom arbetslagen och i samtal med besökarna, i vissa fall också genom enkätundersökningar. Utifrån detta görs sedan justeringar av upplägg och metodval.

Ingen av metoderna har utvärderats av en extern person men en universitetsstudent skrev sin c-uppsats om Tusen bilder, tusen ord. Uppsatsen hade utvärderande drag och kom fram till att projektet på olika sätt lyckats skapa en säker plats för deltagarna. Det berodde bland annat på att deltagarna i projektet fick träffa andra med erfarenheter som de kunde spegla sig i samt på den normkritiska pedagogiken som till exempel gjorde att hbtq-kultur uppmärksammades och pronomenrundor alltid användes. Den trygga platsen ledde till en breddning av möjliga kreativa uttryck, vilket uppsatsens författare tror också ledde till ökat välmående bland deltagarna (Mörkberg 2011).

Att verksamheterna inte utvärderat sina metoder är inte förvånande eller konstigt då det i en verksamhet med små finansiella medel sällan finns möjlighet att avsätta medel till utvärdering.

Mötesplatsernas tips

Flera av verksamheterna påpekar vikten av att undersöka vad det finns för kompetens bland personer i omgivningen om man vill starta riktade mötesplatser; vilka personer kan till exempel vara aktuella om verksamheten måste slussa en ungdom vidare.

Ett återkommande tips är att verksamheten måste skaffa sig kompetens om hbtq-frågor och att de bör ta hjälp och få stöd och råd av redan befintliga verksamheter.

Verksamheterna påpekar att det inte finns någon färdig mall utan att mötesplatsen måste utvecklas

över tid. En verksamhet lyfter också vikten av att informera sin omgivning om att de finns och att sprida sina erfarenheter vidare.

Även mötesplatser som är öppna för alla och som önskar bli bättre på att inkludera unga hbtq-personer tipsas om att ta hjälp av de riktade verksamheternas kompetens och erfarenheter, till exempel bör det finnas personal med hbtq-kompetens på mötesplatsen.

BFree, Egalia, Elda, HaBiTat Q och Tusen bilder, tusen ord har även sammanställt *10 gyllene regler för en trygg mötesplats*.¹³

1. Bra bemötande

Se de som är nya i verksamheten och få dem att känna sig välkomna.

2. Normantaganden

Anta inte saker om personer du möter utifrån dina egna föreställningar, till exempel om sexualitet, könsidentitet, etnicitet eller funktion.

3. Läs på

Använd inte hbtq-ungdomar som din kunskapsbank, utan vänd dig till andra pedagoger eller kolla in hemsidor, böcker, metodmaterial, tidningar etcetera för att öka din hbtq-kompetens.

4. Gruppöverenskommelser

Skapa överenskommelser från början. Det ger en känsla av att alla har kommit överens om hur de ska förhålla sig till varandra. Följ sedan upp reglerna kontinuerligt under träffarna.

5. Gullig stämning

Jobba aktivt för att skapa en stämning som inte bygger på coolhet eller där en får uppmärksamhet för destruktiva beteenden. En stämning där alla tar hand om varandra och där ingen vinner poäng på statusbyggande.

6. Rundor

Ge alla chansen att få säga sitt pronomen och hur de mår just idag.

7. Synliggörande

Synliggör de normer som styr samhället så att de som bryter mot dem synliggörs. Det stärker dem i sina identiteter.

8. DIY (do-it-yourself)

Skapa en känsla av att alla kan, det viktigaste är att skapa en trygg och tillåtande känsla i gruppen så alla kan ha sin skapandeprocess på sina egna villkor tillsammans med andra.

9. Representation

Låt besökarna känna sig representerade rent fysiskt på mötesplatsen, till exempel genom böcker, filmer, budskap, samtal och ledare.

10. Fortsätt

Bli inte knäckt om du gör fel eller om det känns svårt. Hjälp varandra, släpp lite på prestationskraven, fastna inte i försvarsposition och våga göra om!

Sammanfattning

I den här rapporten redovisar vi två studier. Det är *Unga hbtq-personer om sin fritid* och *Mötesplatser för unga hbtq-personer*.

Betydelsen av vuxnas närvaro

I studien *Unga hbtq-personer om sin fritid* framträder tydligt ett antal behov och erfarenheter. Bland annat betydelsen av vuxnas närvaro och bekräftelse. Flera informanter beskriver tillfällen där vuxna, på ofta ganska enkla sätt, bekräftat dem i deras identitet och att det betytt enormt mycket för deras psykiska välbefinnande. Många av ungdomarna i studien tar ett stort ansvar för vänner som mår dåligt. I alltför många fall saknas vuxennärvaro och vuxnas uppmärksamhet.

Behov av tydlig hbtq-inkludering

Många av ungdomarna uttrycker ett stort behov av hbtq-riktade och hbtq-kompetenta verksamheter. Dessa verksamheter, internet inräknat, upplevs ofta som säkra platser där alla kan vara sig själva. Ett önskemål från flera av de medverkande är att fritidsverksamheter har en tydlig hbtq-inkludering. Det är viktigt att verksamheterna visar att hbtq-ungdomar är välkomna och att homo-, bi- och transfobi inte accepteras. Enkla medel som att sätta upp regnbågsflaggor i gemensamma utrymmen och att tydligt tala om att det finns hbtq-kompetenta vuxna att prata med om problem uppstår kan göra stor skillnad.

Personal med hbtq-kompetens

Den som arbetar med unga har ett ansvar för att själv skaffa sig hbtq-kompetens. Transungdomarna upplever en stor osäkerhet i miljöer där de kan bli tvingade att förklara sig, utbilda andra eller rätta personer som använder fel pronomen. Det ansvaret innefattar att slussa hbtq-ungdomar som mår dåligt vidare till rätt instans. Transungdomarna i studien visar ett missnöje över bemötande och okunskap inom vården. Ungdomsmottagningar och vårdcentraler behöver stärka sin hbtq-kompetens, men de behöver också fördjupad kunskap om specifikt transpersoners livsvillkor.

Internet viktig arena

Internet är en mycket viktig arena för dessa unga som möjliggör möten med andra hbtq-personer och möjlighet att söka information. Särskilt vanligt är det att transungdomar använder internet för att söka information om könskorrigering. Samtidigt berättar flera informanter att de har blivit trakasserade eller fått oönskade sexuella inviter av vuxna på internet. Det behövs en ökad närvaro i form av fler moderatorer och ansvarstagande vuxna på sidor där unga hbtq-personer rör sig.

Samhället har ett ansvar att förändras till det bättre så att unga hbtq-personers hälsa stärks.

foto: Colourbox.com

Möjliggöra öppenhet

Flera av ungdomarna känner sig ensamma och få uppger att de umgås med sina familjer.

Möjligheten att vara öppen med sin sexuella läggning, sin könsidentitet och med sina könsuttryck har stor betydelse för den psykosociala hälsan. Samtidigt måste hänsyn tas till att alla ungdomar inte kan vara öppna. Man får aldrig tvinga någon att vara öppen mot dennes vilja. Att vara öppen bör alltid vara individens beslut men omgivningens ansvar att möjliggöra. Få ungdomar är öppna i alla sammanhang och insatser för att underlätta öppenhet under fritiden bör diskuteras vidare.

Rädsla för våld

Hedersrelaterat våld och rädsla för hedersrelaterade övergrepp är närvarande i flera av ungdomarnas liv. Många av ungdomarna är rädda för att vistas i miljöer där de riskerar att utsättas för våld och trakasserier. Fritidsledare och andra vuxna måste vara uppmärksamma på om någon slutar komma till en aktivitet (eftersom en anledning skulle kunna vara hedersrelaterat våld eller frihetsberövande) samt på att hbtq-ungdomar inte alltid kan röra sig fritt i alla miljöer. Det kan exempelvis upplevas som hotfullt att klasskamrater och andra kan identifiera personen vid besök i hbtq-riktade verksamheter.

Utvärdering

Ett tips är att utvärdera den egna verksamheten regelbundet. Genom att kartlägga vilka som deltar kan man få bättre förståelse för vilka grupper som av någon anledning väljer att avstå. Ett exempel kan vara att man omedvetet könsuppdelar, använder fel pronomen, förutsätter en viss sexuell läggning, eller att man könar¹⁴ hela grupper. Att identifiera faktorer som försvårar deltagandet är en viktig del i att bli inkluderande för alla.

Lyssna på de unga

Unga hbtq-personer kan själva berätta om sin fritid och vad som kan göras bättre där de bor. Kommuner, organisationer, föreningar och andra som arrangerar, finansierar och leder fritidsaktiviteter bör lyssna på unga hbtq-personer vid utvärderingar eller när nya mötesplatser skapas.

Unga hbtq-personer undviker ofta att delta i lagsporter. Flera av transungdomarna i studien undviker också helt omklädningsrum, något som i hög grad begränsar deras idrottsutövande. Idrotten måste göras tillgänglig för unga hbtq-personer.

Ungdomars hälsosituation är av stor betydelse för möjligheten att tillgodogöra sig fritidsaktiviteter. Det finns grupper av unga som skulle behöva komma till tals för att skapa en mer heltäckande bild av vilka behov unga hbtq-personer har. Till dessa hör bland annat asylsökande ungdomar, ungdomar som befinner sig på någon slags institution, ungdomar med fysiska funktionshinder och ungdomar som ännu inte kommit i kontakt med något slags hbtq-sammanhang.

Stort behov av riktade mötesplatser

I studien *Mötesplatser för unga hbtq-personer* går det att identifiera vissa likheter i verksamheternas syn på unga hbtq-personers behov av mötesplatser. Ett huvudresultat är att behovet av riktade mötesplatser är stort. På de riktade mötesplatserna kan unga hbtq-personer stärkas av varandra, få ta del av hbtq-kultur och slippa ses som normbrytare. En mer långsiktig finansiering är viktig för att trygga mötesplatsernas framtida existens. I dag är det många mötesplatser som bedrivs i projektform, vilket gör deras existens osäker och innebär en stor otrygghet för unga som ser dem som viktiga och trygga tillhåll.

Dessa verksamheter har stor kompetens som de gärna delar med sig av till andra som vill starta riktade verksamheter eller som vill bli bättre på att arbeta inkluderande i öppna verksamheter. Det är ovanligt att verksamheterna använder sig av dokumenterade och utvärderade metoder men de flesta mötesplatserna arbetar dock utifrån ett normkritiskt perspektiv med att skapa en trygg miljö och har många gemensamma inslag och aktiviteter. Egalia, som är ett fritidshäng för hbtq-ungdomar i Stockholm, har utarbetat Egaliamodellen. En modell som även spritt sig till andra verksamheter.

Riktade verksamheter för unga hbtq-personer behövs, samtidigt som öppna verksamheter måste bli bättre på att inkludera alla. De två utesluter inte varandra men så länge vi lever i ett heteronormativt samhälle finns ett behov bland unga hbtq-personer att träffa andra med liknande erfarenheter i miljöer där de får känna att de är accepterade som de är.

Behovet av mötesplatser som riktar sig till unga hbtq-personer är stort.

Där kan unga bli stärkta i sina identiteter och slippa ses som normbrytare.

foto: Colourbox.com

Referenser

Darj, F. Nathorst-Böös, H. & Jarl-Åberg, C. (2011). *HBT och heder – en intervjustudie om unga hbt-personer som lever i familjer med hedersnormer*. Stockholm: RFSL ungdom & ALMAeuropa, s. 10–13, 174–180.

Eriksson, L. & Bremberg, S. (2009). *Fritidsaktiviteter bland unga – hälsoeffekter*. Statens folkhälsoinstitut. s. 1–6. (Elektronisk) Tillgänglig: <http://www.fhi.se/Documents/Vart-uppdrag/BoU/Uppslagsverket/Fritidshalsoeffekter.pdf>. Hämtad 2011-12-05.

Mörkberg, E. (2011) *Tusen bilder, tusen ord – ett socialt kreativitetsprojekt med unga hbtq-personer*; Malmö: Malmö högskola.

RFSL Stockholm (2010), *Egaliamodellen*.

Ungdomsstyrelsen (2010). *Hon hen han – En analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Ungdomsstyrelsen (2011). *Öppna verksamheten! Om normer, hbt och inkludering i öppen fritidsverksamhet*. Stockholm: Ungdomsstyrelsen.

Noter

¹ De verksamheter som nämns är RFSL Ungdom, Egalia, SFQ, RFSL och Håbeteku.

² Annonsering skedde på Facebook, på RFSL:s webbplats och på transformering.se. Annonser skickades även till RFSL:s avdelningar, Fryshusetets projekt Elektra, Karolinska universitetssjukhuset i Huddinge, könsbytesmotagningen och några gymnasieskolor.

³ Urvalet gjordes i syfte att få en bredd av olika identiteter och erfarenheter baserade på till exempel sexuell läggning, könsidentitet och könsuttryck, ålder, geografi samt etnisk bakgrund.

⁴ Vi valde därför att koppla in en terapeut med mångårig erfarenhet av att hjälpa hbtq-ungdomar. Vi informerade alla deltagare om att en terapeut fanns tillgänglig och uppmanade dem som hade funderingar efter medverkan att söka upp henne.

⁵ Ett plagg som plattar till bröstet.

⁶ Transition är ett begrepp som beskriver den könskorrigeringens processen.

⁷ Adolf Fredriks församling i Stockholms hbt-konfirmation. Personen som arbetat med verksamheten var vid tillfället för enkätutskicket föräldradedig.

⁸ Till translägret fanns det dock fler sökande än platser. Cirka 50 personer sökte till lägret 2010.

⁹ Bio avser biologisk. I detta fall biologiska tjejer.

¹⁰ Egaliamodellen går att beställa på egaliamodellen.se.

¹¹ Peer-to-peer syftar till att skapa jämlika möten. Det handlar exempelvis om att fritidsledare och projektansvariga åldersmässigt står nära målgruppen. Detta ökar möjligheten att spegla och identifiera sig, vilket skapar mer jämlika möten och gör det lättare för ungdomarna att uttrycka sina önskemål, intressen och sitt engagemang (HaBiTat Q).

¹² D.I.T. (Gör det tillsammans) handlar om att skapa ett rum där det är lätt för deltagarna att interagera, samarbeta och stärka varandra. Även D.I.T.-metoden syftar till att öka jämlikheten, då alla uppmuntras till delaktighet och agens (HaBiTat Q).

¹³ Reglerna togs fram till och presenterades på ett seminarium under Stockholm Pride 2011. Här är de något förkortade.

¹⁴ Det betyder att tillskriva en hel grupp ett kön, till exempel att säga "hej tjejer!" fast man inte vet om alla i gruppen identifierar sig som tjejer.

Hon hen han

En analys av ungas hälsa och utsatthet

Homosexuella och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner har sämre hälsa än befolkningen som helhet. Samtidigt är det viktigt att framhålla att de allra flesta unga i de här grupperna mår bra.

I rapporten analyseras den upplevda fysiska och psykiska hälsan, diskriminering i olika former samt utsattheten för hatbrott och förekomsten av hedersrelaterat våld och förtryck.

Öppna verksamheten!

Om hbt, normer och inkludering i öppen fritidsverksamhet

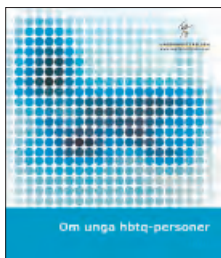
Den här boken är till för dig som arbetar med unga på en fritidsgård, ett ungdomens hus eller inom någon annan verksamhet som riktar sig till unga. Där möter du säkert många ungdomar med olika bakgrund, intressen och behov och vet att unga lockas till din verksamhet av olika skäl.

Om unga hbtq-personer HÄLSA

Unga hbtq-personer utsätts för våld, hot om våld och diskriminering i större utsträckning än andra. De har också sämre hälsa än andra.

Broschyren innehåller statistik om utsatthet och hälsa samt fördjupande texter om utsatthet för våld och om mötesplatser.

Om unga hbtq-personer FRITID

Skiljer sig hbtq-ungdomarnas fritid från andra ungas fritid? Vad är viktigt för att en fritidsaktivitet ska upplevas som trygg? Broschyren tar upp vad som kan främja eller begränsa unga hbtq-personers fritid.

Se mig

Om unga, sex och internet

En studie av flickors och pojkars attityder och erfarenheter av sexuell exponering på internet. Vi har också undersökt ungas erfarenheter av att sälja sex mot ersättning.

Ses offline?

Ett metodmaterial om unga, sex och internet

Ses offline? är ett metodmaterial för dig som arbetar på högstadiet, i gymnasiet, i fritidsverksamheter och i ungdomsorganisationer.

Men fråga mig bara!

Men fråga mig bara är en vägledning som riktar sig till dig som jobbar med barn och unga. Här beskrivs vad sexuell exploatering är och hur du kan upptäcka den. Vi har också samlat tips kring hur du kan prata med barn och unga om sexuell exploatering och hur du hjälper de som har blivit utsatta.

Jag syns, jag finns

Unga om sexuell exponering, prostitution och internet

Hur uttrycker sig unga i samtal kring sexuell exponering via internet och exploatering i allmänhet? Vilka tankar och funderingar har unga kring dessa fenomen? Hur ser de på sitt eget agerande och förhållningssätt och hur ser de på andras?

Jag syns – jag finns bidrar till en ökad förståelse för hur unga tänker kring ämnet som lite förenklat benämns unga, sex och internet.

Ungdomsstyrelsen

är en myndighet som tar fram kunskap om ungas levnadsvillkor.
Vi ger stöd till föreningsliv och kommuner samt till internationellt samarbete.

© **Ungdomsstyrelsen 2012**

projektledare **Jonah Nylund**
text **Ungdomsstyrelsen och Rfsi**
textredigering **Ingrid Bohlin**
grafisk form **Christián Serrano**
tryck **EO Grafiska**

distribution **Ungdomsstyrelsen, Box 17801, 118 94 Stockholm**
tfn **08-566 219 00**, *fax* **08-566 219 98**
e-post: **info@ungdomsstyrelsen.se**
webbplats: **www.ungdomsstyrelsen.se**

UNGDOMSTYRELSEN
www.ungdomsstyrelsen.se